

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
ОҚУ-АҒАРТУ МИНИСТРЛІГІ**

**Ы.АЛТЫНСАРИН атындағы
ҰЛТТЫҚ БІЛІМ АКАДЕМИЯСЫ**

**«Оқуға күштар мектеп»
тұжырымдамасының
жобасы**

Нұр-Сұлтан 2022

«Оқуға құштар мектеп» Тұжырымдамасының жобасы. – Нұр-Сұлтан: Ы. Алтынсарин, 2022. – 41 б.

Тұжырымдама жобасы нормативтік-құқықтық базаны, ағымдағы ахуалды талдауды, орта білім беру жүйесіндегі білім алушылардың кітап оқу белсенділігін дамыту жөніндегі халықаралық тәжірибеге шолуды, сондай-ақ мақсаттар мен міндеттерді, негізгі индикаторлар мен күтілетін нәтижелерді қамтиды. Тұжырымдама жобасы Республикалық ғылыми-педагогикалық кітапхананың қатысуымен әзірленді.

Тұжырымдама жобасы мектеп директорлары мен директорларының орынбасарларына, педагогтарға, сынып жетекшілеріне, жалпы білім беретін мектептердің кітапханашылары мен әдіскерлеріне арналған.

© Ы.Алтынсарин атындағы
Ұлттық білім академиясы, 2022

Мазмұны

Кіріспе	4
Нормативті-құқықтық база	6
Қазіргі ахуалды талдау.....	7
Халықаралық тәжірибеге шолу.....	10
Тұжырымдама мақсаты мен міндеттері.....	15
Тұжырымдаманы іске асырудың негізгі бағыттары мен кезеңдері	16
Мақсатты индикаторлар және күтілетін нәтижелер	19
Қорытынды.....	20
Қосымша.....	21

Кіріспе

«Оқуға құштар мектеп» Тұжырымдамасы (бұдан әрі – Тұжырымдама) мектеп жасындағы балалар мен жасөспірімдерге оқуға деген қызығушылығын арттыруға бағытталған көзқарастар мен тәсілдер жүйесін, сондай-ақ білім алушылар арасында оқуды қалыптастырудың мәдени және оқудың негізгі бағыттары мен мақсаттарын жүзеге асыруға бағытталған.

Қазіргі дәуір өзінің ауысуымен сипатталады, оқу, ең алдымен, «сыни ойлаудың» дамуына әкелетін негізгі дағды болып қала береді, яғни шығармашылық, өнімді «ойлауды» қамтамасыз ететін танымдық процестердің өзіндік негізі болып табылады. Оқу – бұл ұлттың мәдени дамуының көрсеткіші, ал жас ұрпақтың PISA дағдыларын бағалаудың халықаралық бағдарламасында оқу саналы түрде дамыған құзыреттердің қатарына жататын жеке дағды ретінде әрекет етеді.

Ақпараттық қоғам жағдайында ақпарат алу мүмкіндігін ғана емес, онымен жұмыс істеу тәсілдерін де қамтамасыз ету қажет. Ақпарат пен ақпараттық ресурстардың қасиеттерін, ақпараттық ағындардың даму заңдылықтарын, ақпаратты тарату және оған қол жеткізу тәсілдерін, Мета-ақпаратты меңгеруді білу қажет.

Бүгінгі таңда жалпы міндетті білім беру жүйесі өскелең ұрпақты әлеуметтендірудің ең маңызды институты болып табылады, ол олардың негізгі құзыреттіліктерін дамытуға жауапты. Дәл мектепте оқушылардың болашақ әлеуметтік жетістіктерінің негізі қаланады, олардың жеке тұлғасы, өзіне және басқаларға деген көзқарасы, мәдени, оның ішінде оқу құзыреттілігі қалыптасады. Мектептерде балалар оқуды үйренеді, олардың сауаттылығының, оқу мәдениетінің, мәтінмен жұмыс істей білуінің негіздері қаланады. Мектеп пен мектеп кітапханасы әдетте балаларды кітаппен алғаш таныстыратын орын болып табылады, сондықтан олар болашақ оқырман ұрпағын қалыптастыратын негізгі мекеме болып табылады.

Балалық және жасөспірімдік шақ адам өміріндегі негізгі әдеттер мен дағдыларды меңгерудің негізгі кезеңдері болып табылады. Демек, адам бойында кітап оқу әдеті ерте жастан қалыптасып, өсудің барлық кезеңдерінде – өмірдің алғашқы жылдарынан бастап, әлеуметтік және азаматтық кемелдену кезеңіне дейін сақталуы керек. Кез келген кезеңде жүйелілік пен сабақтастықтың бұзылуы кітап оқуға деген қызығушылықты жоғалтуға, одан кейін оқу сауаттылығының нашарлауына және жеке тұлғаның мәдени және интеллектуалдық дамуындағы орны толмас жоғалтуға әкеледі. Сондықтан оқушылардың дамуының барлық кезеңдерінде олардың оқу сауаттылығын қалыптастыруға баса назар аударып, балалар мен жасөспірімдер әдебиетінің бүкіл кешенін – көркем, танымдық, тәрбиелік, ғылыми-көпшілік шығармаларды оқумен таныстыру қажет.

Балаларды оқуға және жазбаша мәдениетке тарту қазіргі заманның сын-қатерлеріне жоғары зияткерлік деңгейде жауап беруге, экономикада, саясатта, білім беруде, ғылымда, өнерде және басқа да салаларда күшейіп келе жатқан жаһандық бәсекелестік жағдайында елдің орнықты дамуын қамтамасыз етуге

тура келетін **«Жаңа Қазақстан»** азаматтарының жаңа буынын қалыптастырудың қажетті шарты болып табылады.

«Оқуға құштар мектеп» тұжырымдамасы «Сапалы білім» жалпыұлттық басымдығын ескере отырып әзірленді. Пандемия кезіндегі қоғамдағы өзгерістер мен әрекеттер қоғамдағы рухани құндылықтардың маңыздылығын арттыру қажеттілігін білдірді. Осындай құндылықтардың бірі-кітап оқу.

Нормативті-құқықтық база

Тұжырымдаманың құқықтық базасын келесі құжаттар құрайды:

- 1995 жылғы 30 тамызда қабылданған Қазақстан Республикасының Конституциясы;
- «Қазақстан Республикасындағы бала құқықтары туралы» Қазақстан Республикасының 2002 жылғы 8 тамызда қабылданған Заңы;
- Қазақстан республикасының 2007 жылы 27 шілдеде қабылданған «Білім туралы» Заңы;
- 2019 жылғы 27 желтоқсандағы «Педагог мәртебесі туралы» Заң;
- «Сапалы білім» Білімді ұлт» ұлттық жобасы (Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2021 жылғы 12 қазандағы № 726 қаулысы);
- «Ұлттық рухани жаңғыру» ұлттық жобасы (Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2021 жылғы 12 қазандағы №724 қаулысы);
- Мемлекет басшысының «Жаңа Қазақстан: жаңару мен жаңғыру жолы» Жолдауы (2022 жылғы 16 наурыз);
- Мемлекет басшысының «Абай және ХХІ ғасырдағы Қазақстан» мақаласы (8 қаңтар 2020 ж.);
- «Мемлекеттік білім беру ұйымдары кітапханаларының қорын қалыптастыру, пайдалану және сақтау қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 19 қаңтардағы №44 бұйрығы;
- Білім және ғылым вице-министрінің 2021 жылғы 2 сәуірдегі бұйрығымен бекітілген білім беру ұйымдарының кітапханаларын ұзақ мерзімді дамытудың 2021–2025 жылдарға және «Оқу мектебі» жобасын іске асырудың кешенді жоспары.

Қазіргі ахуалды талдау

Қазіргі шындық қоғамның оқу мәдениеті мен оқу сауаттылығының дағдарысын көрсетеді. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың қарқынды дамуы жағдайында қазіргі қоғамның тұрақты кітап оқитын бөлігінің үлесінің айтарлықтай қысқаруы байқалады. Бұл БАҚ-тың жаһандануымен, электронды аудиовизуалды ақпарат құралдарының кең таралуымен, экран мәдениетінің, әлеуметтік желілер мен ойын-сауық индустриясының дамуымен тікелей байланысты болып отыр. Тереңдетілген сараптамалық оқу барған сайын электронды ортада мәтіндерді үстірт қараумен ауыстырылады, бұл оқылғанды түсінуге және есте сақтауға және нақты білім алуға мүмкіндік бермейді. Бұл мәселе халықаралық және әсіресе балалар мен жастар арасында өзекті.

Халықаралық зерттеулердің мәліметтері қоғамның оқу мәдениеті мен сауаттылығының дағдарысын көрсетеді. Осылайша, PISA-2018 мәлімдемесінде оқу сауаттылығы бойынша нәтижелер Қазақстанның зерттеуге қатысқан бүкіл кезеңі үшін ең төменгі көрсеткіш болды. Орташа балл ЭЫДҰ орташа көрсеткішінен 387, 100 балл төмен болды. Қазақстандағы білім алушылардың жартысынан көбі (64,2%) оқу сауаттылығы бойынша 2-деңгейге жете алмайды немесе үлгерімі төмен білім алушылар. Бұл оларға бейтаныс немесе орташа ұзындықтағы және күрделіліктегі материалмен жұмыс істеуде қиындықтар жиі кездесетінін білдіреді. Мұндай мәтіндермен жұмыс істеу үшін олар мәтінмен жұмысты бастамас бұрын кеңестер немесе нақты нұсқаулар қажеттігін білдіреді. Орташа алғанда ЭЫДҰ елдерінде мұндай білім алушылардың үлесі 22,6% құрайды, бұл Қазақстандағыдан үш есе дерлік аз. Қазақстан бойынша ең жоғары деңгейде (5 және 6) нәтиже көрсеткен студенттердің үлесі небәрі 0,4% құрайды. ЭЫДҰ орташа көрсеткіші 8,7%.

Сонымен қатар, PISA-2009-бен салыстырғанда оқу сауаттылығы бойынша керісінше 4 ұпайға өскен. Ауылдық жердегі білім алушылар арасында артта қалғандардың (функционалдық сауатсыз) үлесі де жоғары. Оқу сауаттылығы бойынша ауыл білім алушыларының 24%-ы ғана 2 және одан жоғары деңгейге жетеді.

Сонымен қатар жастардың бос уақытын өткізудің бір түрі ретінде кітап оқу жылдан-жылға айтарлықтай азайып келеді. Мәселен, «Жастар» ғылыми-зерттеу орталығының 2018 жылғы сауалнамасына сәйкес, кітап оқуды ермек ретінде пайдаланатын жастардың үлесі 32,2%, ал 2021 жылы Эберт қорының мәліметтері бойынша 18,6% болды.

Әлемнің көптеген дамыған елдеріндегі сияқты Қазақстанда да кітап оқуға деген қызығушылықты жандандыру және күшейту шаралары қолға алынуда. Бұған Қазақстан Республикасының оқуды мемлекеттік қолдау және мемлекеттік білім беру және мәдениет саясаты дәлел.

Қазақстанда 2010-2013 жылдары «Оқуға құштар Қазақстан» бағдарламасы жұмыс істеп тұрды, оның мақсаты ұлттың рухани және интеллектуалдық серпілісінің қажетті құралы ретінде халықты білімге тарту

болды.

2007 жылдан бастап жыл сайын Қазақстан Республикасы Мәдениет және спорт министрлігі Қазақстан Республикасы Ұлттық академиялық кітапханасы және Қазақстан Республикасы Кітапхана қауымдастығы, Қазақстандық оқу қауымдастығы және Қазақстан жастары конгресі бастамасымен, «Бір ел – бір кітап» атты акциясы өтті.

Кітап оқу адамзаттың жан-жақты және белсенді іс-әрекетіне ықпал ететінін және жеке тұлғаның дамуы мен қалыптасуында маңызды қызмет атқаратынын мойындай отырып, кітап оқуды қолдауды қоғам дамуының бірінші кезектегі міндеттерінің бірі ретінде қарастыра отырып, Қазақстан Республикасының Ұлттық академиялық кітапханасы «Бір ел – бір кітап» акциясын жыл сайын өткізуді ұсынады.

Жобаның мақсаты: Кітап оқу мәдениетін дамыту және қолдау, тарихи-мәдени және рухани мұраны сақтау, ана тіліне деген құрметті дамыту.

Жобаның міндеттері: оқырмандардың ұлттық әдебиетке деген қызығушылығын арттыру және қолдау; мемлекет және қоғам қайраткерлерін, ғалымдарды, кітап оқумен байланысты басқа да мамандарды тарту; әлеуетті оқырмандарды тарту; баспа ұйымының қазақстандық авторлардың кітаптарын басып шығаруға қызығушылығын арттыру; қазақ авторларының әлемдік әдеби процеске енуі.

2021 жылдан бастап Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың Ұлттық Қоғамдық сенім кеңесінің отырысында берген тапсырмасына сәйкес, Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі 2021 жылдан бастап Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі «Білім және ғылым министрлігі» перспективалық жоспарын іске асыруда. 2021-2025 жылдарға арналған білім беру ұйымдарының кітапханаларын дамыту және «Оқу мектебі» жобасын жүзеге асыру.

Бүгінгі таңда жалпы міндетті білім беру жүйесі өскелең ұрпақты әлеуметтендірудің ең маңызды институты болып табылады, ол олардың негізгі құзыреттіліктерін дамытуға жауапты. Дәл мектепте оқушылардың болашақ әлеуметтік жетістіктерінің негізі қаланады, олардың жеке тұлғасы, өзіне және басқаларға деген көзқарасы, мәдени, оның ішінде оқу құзыреттілігі қалыптасады. Мектептерде балалар оқуды үйренеді, олардың сауаттылығының, оқу мәдениетінің, мәтінмен жұмыс істей білуінің негіздері қаланады. Мектеп пен мектеп кітапханасы әдетте балаларды кітаппен алғаш таныстыратын орын болып табылады, сондықтан олар болашақ оқырман ұрпағын қалыптастыратын негізгі мекеме болып табылады.

Балалық және жасөспірімдік шақ адам өміріндегі негізгі әдеттер мен дағдыларды меңгерудің негізгі кезеңдері болып табылады. Демек, адам бойында кітап оқу әдеті ерте жастан қалыптасып, өсудің барлық кезеңдерінде – өмірдің алғашқы жылдарынан бастап, әлеуметтік және азаматтық кемелдену кезеңіне дейін сақталуы керек. Кез келген кезеңде жүйелілік пен сабақтастықтың бұзылуы кітап оқуға деген қызығушылықты жоғалтуға, одан кейін оқу сауаттылығының нашарлауына және жеке тұлғаның мәдени және

интеллектуалдық дамуындағы орны толмас жоғалтуға әкеледі. Сондықтан оқушылардың дамуының барлық кезеңдерінде олардың оқу сауаттылығын қалыптастыруға баса назар аударып, балалар мен жасөспірімдер әдебиетінің бүкіл кешенін – көркем, танымдық, тәрбиелік, ғылыми-көпшілік шығармаларды оқумен таныстыру қажет.

Жобаның мазмұны: бір уақытта бүкіл ел бойынша бір кітапты оқу және талқылау. Осы кітапқа арналған түрлі іс-шаралар өткізу. Акцияны өткізуге арналған кітап оқу орындарында, ұйымдарда, мекемелерде азаматтардың ұсыныстарын зерделеу жолымен ауызша сұрау, телефон арқылы сұрау немесе сұрау салу жолымен таңдалады.

Сондай-ақ, қазақстандық балалар Ресей, Украина, Беларусь Республикасы және Қазақстанда өтіп жатқан «Балаларға соғыс туралы оқимыз» халықаралық акциясына қатысты. Осы акция барысында ұйымдастырушылар балаларға 1941-1945 жылдардағы оқиғаларды сипаттайтын шығармаларды дауыстап оқиды.

Осыған байланысты Ел Президенті Қ.К. Тоқаевтың тапсырмасы бойынша «Оқуға құштар мектеп» жобасы іске қосылды. Жобаның мақсаты оқушыларды балалар әдебиетін тұрақты оқуға және мектеп кітапханасына баруға тарту, жүйелі оқуға деген қажеттілікті тәрбиелеу, білім алушылардың оқырман мәдениетінің деңгейін арттыру, білім алушылар, педагогтар және ата-аналар арасында оқуды танымал ету үшін жағдай жасау болып табылады. Жоба аясында оқу орындарының кітапханалары 2 171 844 кітапқа толықты: 71% - қазақ тілінде, 23% - орыс тілінде, 6% - ағылшын тілінде.

Оқу-әдістемелік кешендер мен мерзімді басылымдар мектеп кітапханаларының барлық кітап қорының 81% - ын (163 млн дана) құрайды, олардың ішінде кітапхана қорының 30% - дан астамын мемлекеттік тілдегі басылымдар құрайды. Алайда, көркем әдебиеттің 95% - ы Кеңес заманында жарық көрді, жалпы қордың 30% - ы есептен шығарылуы керек.

Ауылда білім беру сапасын жақсарту мақсатында 2025 жылға қарай 5 мың мектепке, Бұл ауыл мектептерінің 95% - ына жаңғырту жүргізу жоспарлануда. Ауыл мектептерін жаңғырту күрделі және ағымдағы жөндеу жүргізуді, мектептерді пәндік кабинеттермен, мектеп жиһазымен жарақтандыруды, мектеп кітапханалары мен асханаларын жаңғыртуды, жоғары жылдамдықты интернетпен қамтамасыз етуді, сондай-ақ балалар үшін қауіпсіз және жайлы жағдайларды қамтиды. Бұдан басқа, "орта білім беруді жаңғырту" жобасы шеңберінде 100-ден астам ауылдық тірек жалпы білім беретін мектептер пәндік кабинеттермен қамтамасыз етіледі.

Білім алушыларды оқуға тартумен қатар, қазіргі уақытта ұлттық білім беру жүйесінің бәсекеге қабілеттілігін айқындайтын маңызды сипаттама білім беру сапасы болып табылады. Білім беру сапасын қамтамасыз ету және бақылау міндеттері көптеген елдердің, соның ішінде Қазақстанның білім беру реформаларында басты орын алады.

Халықаралық тәжірибеге шолу

Қазіргі уақытта әлемнің көптеген елдерінде балалар мен жасөспірімдер оқуын қолдау және дамыту мемлекеттің мәдени-білім беру саясатының басым бағыты ретінде қарастырылып, кез келген елдің болашағы үшін аса маңызды.

АҚШ, Ұлыбритания, Франция, Норвегия, Жапония сияқты дамыған елдерде сауаттылық пен кітап оқуды қолдау мемлекеттік және қоғамдық басымдықтардың қатарында.

Америка Құрама Штаттарында (АҚШ) кітап оқу мәселесінің шешімі ұзақ мерзімді және жүйелі болып табылады. Кітап оқу саясатын Конгресс кітапханасының бөлігі болып табылатын мемлекеттік орган бекітеді және заңмен белгіленген Кітап орталығы арқылы мақсатты түрде жүзеге асырылады. Орталықтың бағдарламалары жеке жарналар мен кітап, кітап оқу, кітапхана және сауаттылықтың болашағын ойлайтын адамдар құрған үш қоғамдық қор есебінен қаржыландырылады.

Кітап орталығы кітаптарды, оқуды және кітапханаларды ұлттық және халықаралық деңгейде насихаттау үшін ұлттық тақырыптарды әзірлейді және ұсынады. Кітап орталығы миссиясының құрамдас бөлігі кітап, оқу және кітапханалар тарихы бойынша зерттеулерді қолдау болып табылады. Бұл мәселелер бойынша арнайы ғылыми бағдарлама бар. Конгресс кітапханасында Кітап орталығы «Кітаппен бірге тамақтану және одан тыс жерде де» жобасы аясында кітап әлеміндегі танымал тұлғалардың құрметіне жазушылармен кездесулер, көрмелер мен іс-шаралар ұйымдастырады.

Өңірлік орталықтарда барлық жастағы азаматтар үшін кітап оқу мен сауаттылықтың маңыздылығын көрсететін жобаларды жүзеге асыруда. Осылайша, штаттарда ең танымал екі жоба жүзеге асырылуда: атақты жазушылардың тұрғылықты жерлері мен кітаптары жазылған жерлерді белгілейтін әдеби карталар жасау; «Әдеби хаттар» жобасы, жеңімпаздары Мемлекеттік кітап орталығының марапатына ие болатын ұлттық студенттік эссе байқауы.

1997 жылы Ұлыбританияның білім министрі Дэвид Бланкетт Ұлттық кітап оқу жылы деп аталатын кітап оқуды насихаттау бойынша ұлттық науқанның дамуы туралы жариялады.

Ұлттық оқу жылы аясында Ұлыбритания мектептерінде «Жазушылар мектепте» тақырыбында іс-шара өтті. Бір жыл ішінде жазушылар елдің түкпір-түкпіріндегі 135 мектептен әр түрлі жастағы 35 мың оқушымен жұмыс жасады. Бұл шараның мақсаты: Шығармашылық қабілеттерін дамыту арқылы оқушылардың әдеби шығармашылыққа, кітап оқуға деген сүйіспеншілігін арттыру. Жұмыстың түрі оқушылардың шағын өлеңдер мен әңгімелер жазуынан бастап, пьесалар жазу мен оларды ұжымдық түрде (бірнеше адамнан тұратын топта) орындауға дейін әртүрлі болды. Адамдарды кітап оқуға ынталандыру үшін Ұлыбритания үкіметі арнайы бағдарламалар әзірледі: кітапханаларды автоматтандыру; кітаптарды тегін тарату (кітаптармен бірге кітап стенді, бетбелгі, өлеңдер жазылған парақша және т.б. ұсынылады); жасөспірімдерге арналған тақырып бойынша: «Жазға оқу», мұнда

жасөспірімдерге ойын түрінде жазғы тапсырмалар ұсынылады, оның нәтижесі бойынша жеңімпазға сыйлық беріледі.

Францияда кітап оқу мәселесін шешу өткен ғасырдың 80-90-жылдары Мәдениет министрлігі мен үкіметтің басым бағыттарының біріне айналды. Бұл салада мықты ұлттық саясат бар. Кітаптар және оқу кеңсесі автор жасаған сәттен бастап оқырмандарға ұсынылғанға дейінгі бүкіл «кітап жолын» ескере отырып, осы мәселені шешудің саясатын белгілеу үшін құрылады.

Қабылданған шаралардың нәтижесінде халыққа кітапханалық қызмет көрсетуде үлкен жетістіктерге қол жеткізілді: жаңа кітапхана ғимараттары салынды, көпшілік кітапханалардың жағдайы жақсартылды, әдетте кітапханаға келмейтін тұрғындардың оқуын ұйымдастыру үшін қосымша аумақтар игерілді.

Сонымен қатар, мәдениет, әділет, қорғаныс, ауыл шаруашылығы, т.б министрліктердің әріптестік келісімдері жемісті дами бастады. Бұл кітап оқу дағдарысын еңсеруде біртұтас саясат жүргізуге мүмкіндік берді. Мұндай саясат түрлі мамандық өкілдерінің, мәселен, мұғалімдердің, әлеуметтік қызметкерлердің және кітапханашылардың өзара түсіністік пен жақындасуға қол жеткізуіне ықпал етіп, олардың тығыз ынтымақтастығына ықпал етті.

Норвегияда мемлекет балалардың кітап оқуын түрлі жолдармен және процеске қатысушылардың – балалардың, ата-аналардың, кітапханалардың, жазушылардың, баспалардың, балалар оқуы мамандарының мүдделерін ескере отырып қолдайды. Мәселен, мемлекет жыл сайын баспалардан жаңа кітаптарды сатып алып, мемлекеттік, халықтық және мектеп кітапханаларына таратады. Бұл кітаптарды таңдайтын арнайы кеңес бар. Оның құрамына жазушылар, сыншылар, кітапхана өкілдері, балалар оқуының мамандары кіреді. Осылайша, барлық жақсы кітаптар, норвег тілінде де, аудармада да кітапханаларға мемлекет есебінен түседі. Бұл саясаттың мақсаты жазушы мен баспагерді қолдау болып табылады.

Барлық ірі баспалар «Оңай оқу кітаптары» сияқты серияларды шығарады. Бұл суреттері мен үлкен әріптері бар шағын кітаптар, оқу қиынға соғатын немесе оқуды енді бастаған немесе Норвегияға жақында көшіп келген және тілді үйреніп жатқан балаларға арналған. Бұл нағыз жоғары сапалы кітаптар, сюжеті мен кейіпкерлері бар, тек жұқа кітаптар.

Әр кітапханаға жақын маңдағы мектептер бекітілген. «Бамперлері» бар – мұндай кітапхана автобустары мен кітапханалық қайықтар, олар жергілікті бюджет есебінен қаржыландырылады. Жылына бірнеше рет кітапханашылар мектепке келіп, бірден оқуға болатын жаңа өнімдер туралы айтады. Кітапханашылар ата-аналар жиналысында сөз сөйлеуге міндетті. Егер ата-ананың баласына өзі кітап іздеуге мүмкіндігі болмаса, мұндай кездесулер оған өз ұстанымын табуға көмектеседі.

Жапонияда 2001 жылы балалардың оқу белсенділігін қолдау мақсатында арнайы заң қабылданды. Сонымен қатар, қазіргі таңда балалармен жұмыс істейтін мектеп және қоғамдық кітапханаларды қолдау бойынша ауқымды ұлттық саясат жүзеге асырылуда. Мұндағы (басқа да көптеген

елдердегі сияқты) процестің күшеюінің себебі PISA білім алушыларды бағалаудың халықаралық салыстырмалы зерттеу нәтижелері болды. 2002 жылы жапондықтарды 15 жастағы білім алушылар салыстырмалы түрде нашар үлгерімін таң қалдырды. Билік пен қоғам балалар мен жасөспірімдердің кітап оқуын қолдауға бағытталған ауқымды іс-шаралар қажет екенін түсініп, мектеп кітапханалары туралы заңға өзгерістер мен толықтырулар қабылдауға, олардың кітаппен, құрал-жабдықтармен қамтамасыз етілуін жақсартуға бағытталған түрлі шараларға бастамалық етті. 2000 жылы 1 қаңтарда Халықаралық балалар әдебиеті кітапханасы ресми түрде құрылды. Оның негізгі міндеттері ел ішіндегі және шетелдегі кітапханалармен ынтымақтаса отырып, олардың қызметін қолдау болды; балаларға бағытталған және олардың оқуға деген қызығушылығын дамытуға бағытталған қызметтерді көрсету.

Сол жылы Жапонияда балалардың кітап оқуын қолдау мақсатында бірқатар акциялар мен іс-шаралар өткізілді. Мысалы, 2000-ға жуық мектеп оқушыларды мектеп басталмай тұрып кітап оқуды әдетке айналдыру үшін сүйікті кітаптарын оқуға ынталандыру үшін сабақ кестесін белгіледі. Сондай-ақ жоғарыда сипатталған ағылшын тіліндегі бағдарламадан үлгі алған **Bookstart** науқаны басталды. Бұл жобада жас ата-аналарға балалардың ерте жастан кітап оқуды ұнатуы үшін кітаптар таратылды.

2001 жылы Балалар оқуының ұлттық жылы аяқталғаннан кейін, Балалардың оқуын ынталандыру туралы заң (*Kodomo no Dokusho Katsudo Suishin ni kansuru Horitsu*) қабылданды. Оның мақсаты – «Балалардың кітап оқу белсенділігін арттырудың негізгі қағидаттарын әзірлеу, мемлекеттің және жергілікті өзін-өзі басқару органдарының міндеттерін анықтау, балалардың кітап оқу белсенділігін арттыруға байланысты қажетті мәселелерді шешу арқылы кешенді және жүйелі саясат жүргізу, осылайша олардың салауатты дамуына ықпал ету болып табылады. Заң ұлттық және жергілікті өзін-өзі басқару органдарының, кәсіпорындардың, ата-аналар мен тәрбиешілердің, сондай-ақ мектептер мен кітапханалар сияқты балаларға қатысты мекемелердің балалардың оқуын қолдау шараларын қабылдау және өткізу жауапкершілігін белгілейді, сондай-ақ 23 сәуірді Жапониядағы Балалар мерекесі деп жариялауды міндеттейді.

2002 жылы «Балалардың кітап оқуын ынталандыру туралы» Заңға сәйкес, балалардың кітап оқу әрекетін қолдаудың бірінші Бас жоспары қабылданды. Барлық 47 префектура (Жапонияның ең ірі жергілікті басқару бөлімшелері) 2005 жылдың соңына дейін өз жоспарларын құруға міндетті болды. 2002 жылдан 2004 жылға дейін бүкіл ел бойынша жергілікті қауымдастықтар мектеп кітапханаларын қаржыландыру үшін субсидиялар алды. Сонымен қатар мектептер жергілікті қоғамдық кітапханалармен көбірек жұмыс істей бастады. Білім, мәдениет, спорт, ғылым және технология министрлігі Кітапхана ресурстарын ортақ пайдалану желісі жобасын (*Gakko Toshokan Shigen Kyoyu Network Suishin Jigyo*) іске қосты. Базалық жоспардың нәтижесінде мемлекеттік кітапханалармен бірлесіп жұмыс істейтін

мектептердің саны айтарлықтай өсті; олар оқырмандардың белсенділігін байыпты түрде қолдай бастады және көптеген мектептерде «мұғалім-кітапханашы» лауазымы пайда болды.

2005 жылы оқу және жазу мәдениетін насихаттау туралы жаңа заң (*Moji Katsuji Bunka Shinko Ho*) қабылданды. Жапония кітапханалары қауымдастығының мақсаты балалардың оқу және жазу қабілетін дамытудың практикалық әсерін атап өту болды. 2005 жылдан бастап Заң күшіне енді. Ол жазу және оқу мәдениетін қолдаудың негізгі тұжырымдамасын анықтады және оны жүзеге асыру шеңберінде ұлттық және жергілікті басқару органдарының міндеттерін іске асыра бастады. Заңға сәйкес, 27 қазан Кітап оқу апталығының бірінші күні оқу және жазу мәдениеті күні болып белгіленді. Оқу апталығы баспалармен, кітапханалармен, кітап таратушылармен және кітап дүкендерімен байланысты ұйымдардың бастамасымен ұйымдастырылды.

2007 жылы Білім министрлігі мектеп кітапханаларын дамытудың жаңа бесжылдық жоспарын бекітті, ол 2007–2011 жылдары жүзеге асырыла бастады және көпшілік кітапханалардың жеке веб-сайттарын құрылды; оларды компьютерлермен немесе ОРАС-пен (электронды кітапханалық каталог) жабдықтау; шағын қалалар мен ауылдарда кітапханалар ашу, кітапханашыларды даярлауды жақсарту, мектептерге кітапханашы мұғалімдерді жұмысқа қабылдауға көмектесу, т.б. мәселелерді қамтыды.

Екінші Жоспарда да әрбір мақсат үшін белгілі бір сандық көрсеткіштер белгіленді. Жоспар ұлттық және жергілікті мемлекеттік органдарға, ата-аналар мен мектептерге барлық балалардың кітапқа қол жеткізуін қамтамасыз ету жолында қолдау көрсетті. Жүргізілген зерттеулердің нәтижелері қабылданған шаралардың жақсы нәтиже бергенін дәлелдеді, яғни көптеген балалар мен отбасылар көбірек және жақсы оқи бастады.

Бүгінде Жапония өскелең ұрпақтың кітап оқуын қолдау саясатын дамытуды жалғастыруда. 2013 жылы үкімет отырысында балалар оқуын дамытудың үшінші негізгі жоспары бекітілді. 2014 жылы мектеп кітапханалары туралы заңның жаңа редакциясы қабылданды. 2015 жылдың наурыз айында 2015 жылы күшіне енген және 2019 жылға дейін қолданыста болатын Балалардың оқуын қолдау және ынталандыру жөніндегі түпкілікті тұжырымдалған үшінші іс-шаралар жоспары қабылданды.

Бұл жоспарды Халықаралық балалар әдебиеті кітапханасы басқарады. Кітапханада бірқатар кітапханалардың жинақтары негізінде құрастырылған балалар әдебиетінің, суреттерінің және балаларға арналған басқа да ақпараттардың сандық мұрағаттарының бірыңғай каталогы бар. Бұл кітапхана балалармен және тәрбиешілермен жұмыс жасаумен қатар, кітапхана қорындағы балалар кітаптары туралы халықты ақпараттандыру, кадрларды даярлау бойынша көптеген жұмыстар атқарумен қатар, бұл кітапхана балалар мен мектеп кітапханашыларына қызмет көрсетеді (оқыту, жобаларды қолдау, қаражат жинауға көмек көрсету және т.б.).

Жоғарыда аталған дамыған елдердің кітап оқу мәселелерін шешу тәжірибесі оқу мәдениетін дамыту мен қолдаудың тиімді институттары – кітапханалардың, оның ішінде білім беру ұйымдарының кітапханаларының болуы арқылы жағдайды жақсы жаққа өзгертуге болатынын көрсетеді.

Шетелдік сарапшылар жүргізген көптеген зерттеулер оқу мен оқушылардың үлгерімі мен оқу орындарында қаржыландыру, техникалық жарақтандыру, сапа, көлем, қаражаттың қолжетімділігі сияқты параметрлері бар жақсы жабдықталған, заманауи оқу кітапханасының болуы арасындағы байланыстың бар екенін дәлелдеді. және басқа да ақпарат көздері, білікті мамандармен қамтамасыз ету.

Кітап оқу мәдениетінің маңызды элементі азаматтыққа тәрбиелеу. Азаматтық ұстанымы дұрыс адам – қоғамның белсенді мүшесі ретінде қоғамның кітап оқуға деген ынтасын арттырады, «кітапқұмар қоғам», «ойлы қоғам» ұғымдарының қалыптасуына әсер етеді.

Тұжырымдама мақсаты мен міндеттері

Тұжырымдаманың мақсаты білім беру ұйымдарында жас оқырмандарды кітапханаға тартуға, оқырман белсенділігі мен білім алушылардың кітап оқу сапасын арттыруға, олардың интеллектуалдық және рухани-адамгершілік дамуына, білім беру ұйымдарында қолайлы орта құру.

Оқу орындарында алға қойылған мақсатқа жету жан-жақты болуы керек. Мектептерде педагогикалық ұжым оқушыларға тек білім ғана емес, сонымен қатар жалпы мәдени құзыреттіліктерді – қоғамда табысты бейімделу үшін жеткілікті деңгейді беруі қажет. Балалар мен жасөспірімдер ортасында жеке тұлғаның дамуы үшін маңызды, қажетті кәсіп ретінде оқу идеясын қалыптастыру бойынша нәтижелі жұмыс жүргізу қажет. Кітап оқитын адамның бейнесі қоғамдық пікірде өмірдегі табыспен байланысты болуы керек. Оқудың жоғары мәдениетін қалыптастыру, оқу сауаттылығын дамыту білім берудің барлық деңгейлерінде: мектеп – колледж – университетте оқу-тәрбие процесінің басым бағыттарының біріне айналуы тиіс.

Тұжырымдаманың міндеттері:

1. жеке тұлғаның интеллектуалдық және рухани-адамгершілік дамуының объектісі ретінде оқуды және білім алушылардың бос уақытын өткізуді насихаттау және белсендіру;

2. білім алушылар оқу құзыреттілігін, медиа және ақпараттық сауаттылығын және ақпараттық қауіпсіздікті қалыптастыру;

3. мектеп кітапханаларын білім алушылар оқу мәдениетін дамыту мен қолдауды қамтамасыз ететін білім беру ұйымдарының ресурстық ақпараттық, білім беру, мәдени және демалыс орталықтары ретінде дамыту;

4. оқу мәртебесін, оқырман белсенділігін және білім алушылар оқу сапасын арттыру мақсатында педагогикалық ұжымның, кітапхананың және ата-аналар қауымының күш-жігерін біріктіру.

Тұжырымдаманы іске асырудың негізгі бағыттары мен кезеңдері

Тұжырымдаманы әзірлеу және оны іске асыру білім алушылардың кітап оқу мәдениетін дамыту мен қолдауды, білім беруді ұйымдастырудың ресурстық ақпараттық, білім беру, мәдени және бос уақытты ұйымдастыру орталықтары ретінде заманауи мектеп кітапханаларын қалыптастыру үшін жағдай жасауды көздейді.

Тұжырымдаманың міндеттерін іске асырудың негізгі бағыттары:

1. Тапсырма. Білім алушылардың бос уақытын және жеке тұлғаның интеллектуалдық және рухани-адамгершілік дамуының объектісі ретінде оқуды танымал ету және белсендіру.

Мыналар қажет:

1) Мектеп деңгейінде «Оқуға құштар мектеп – білім, шығармашылық, даму аумағы», «#Оқымектеп!», «Оқуға құштар мектеп – Оқуға құштар отбасы – Оқуға құштар ел» тақырыптарындағы жобаларды, бағдарламаларды әзірлеу және іске асыру.

2) Білім алушылардың оқырман белсенділігі деңгейін арттыруға бағдарланған іс-шараларды:

- акцияларды, әдеби викториналарды, пікірталастарды, ойындарды, конкурстарды, әдеби кештерді, кездесулерді, ауызша журналдарды, оқырман конференцияларын, көрмелерді және т.б.;

- «Бірге оқимыз!», «Оқу сағаты», «Классиканы оқимыз ба? Классиканы оқимыз!» тақырыптарындағы Кітапханалардағы қатынасу күндерін;

- «Жақсы кітап - жан азығы». «Менің өмірімді өзгерткен кітаптар», «Менің сүйікті кітабым», «Кітаптың паспорты» тақырыптарындағы конкурстаныстырылымдарды;

- «Менің кітапханам», «Бізді кітап біріктірді» тақырыптарындағы фотоконкурстарды;

- «Сенің кәсібің туралы көркем әдебиет», «Адамдар оқудан қол үзген кезде ойлаудан да қол үзеді (Дени Дидро)», «Оқуға құштар адам – табысты адам» тақырыптарында әдебиеттердің ашық шолулары, дөңгелек үстелдерді, әдебиет шолуларын ұйымдастыру және өткізу.

3) Сауалнама жүргізу, тестілеу және сұрау салу жолымен оқырман қызығушылықтары, білім алушылардың оқырман құзіреті мен оқуды насихаттау жөнінде өткізілетін іс-шаралардың тиімділігі деңгейінің тұрақты мониторингін жүзеге асыру.

4) Жыл сайын білім алушылар үшін колледж кітапханасына топ саяхаттар, «Кітапхана – шекарасыз аумақ», «Ақпарат іздестіру магистрлері», «Қажетті кітапты іздеп таба аламыз ба» және т.б. тақырыптарда кітапхана сабақтарын ұйымдастыру.

Екінші бағыт – ата-аналарды «Мектеп – Кітапхана – Отбасы» бірыңғай кітап оқу қауымдастығын құру жобасын іске асыру жөніндегі іс-шараларға тарту.

Мыналар қажет:

1) ақпараттық-коммуникациялық технологияларды белсенді пайдаланып, білім алушылардың медиалық-ақпараттық сауаттылығы мен ақпарат қауіпсіздігі оқу бағдарламаларын әзірлеу;

2) мектептің факультативтік сабақтарына білім алушыларды медиалық-ақпараттық сауаттылыққа және ақпарат қауіпсіздігіне баулу жөнінде сабақтар енгізу.

Үшінші бағыт – мәдениет мекемелерімен өзара іс-қимыл жасау, әлеуметтік серіктестік және контенттің өзге де түрлері арқылы білім алушылардың кітап оқу мәдениетінің және кітап оқу белсенділігінің деңгейін арттыру (қамту және қарқындылық).

Мыналар қажет:

1) заманауи ақпарат технологияларын пайдаланып, компьютерлерді жоғары жылдамдықты Интернетке жалғай отырып, мектеп кітапханаларының материалдық-техникалық базасын, кітапхана қызметін көрсету моделін одан әрі жаңғырту;

2) кітапхана қорын жеке тұлғаның өзін-өзі дамыту үшін дәстүрлі баспа және электрондық ақпарат тасығыштардағы сапалы отандық, шетелдік көркем, салалық ғылыми-көпшілік, ғылыми-танымдық, энциклопедиялық және анықтамалық әдебиетпен жинақталуын ұлғайту;

3) заманауи интерактивтік нысандар - библиомарафонды, кейсті, бірыңғай оқу күнін, библиографиялық ойындарды, конкурстарды және басқаларды пайдаланып, оқуды және кітапхананы насихаттауға бағдарланған көпшілік кітапхана іс-шараларын ұйымдастыру және өткізу;

4) заманауи ақпарат технологияларын тиімді пайдалана отырып, көпшілік іс-шараларды сүйемелдеу үшін виртуалды кітап көрмелерін, әдебиеттердің ақпараттық және ұсынымдық тізімдерін, бүктемелер, бейнероликтер, фильмдер жасау;

5) кітапханалардың өлкетану ресурстары негізінде мәдени-тарихи іс-шаралар өткізу;

6) әдебиетті насихаттау және жас оқырманды тәрбиелеу нысаны ретінде ұсынымдық библиография жүйесін дамыту;

7) тегін жастар электрондық кітапханаларына, Интернетте ұсынылған саналуан мамандандырылған ақпараттық-коммуникациялық ресурстарға еркін қатынауды ұйымдастыру;

8) электрондық ресурстардың меншікті тақырыптық толық мәтінді базаларын қалыптастыру және пайдаланушылардың оларға еркін қатынауын ұйымдастыру.

4 міндет. Білім алушылардың оқу мәртебесін, оқырмандық белсенділігі мен оқу сапасын арттыру мақсатында педагогикалық ұжымның, кітапхананың және ата-аналар қоғамдастығының күш-жігерін біріктіру.

Мыналар қажет:

1) колледждің барлық мүдделі құрылымдық бөлімшелерінің – кітапхананың, тәлімгерлердің, пән мұғалімдерінің білім алушылардың

оқырмандық белсенділігін ынталандыру және арттыру және кітапханаларды пайдалануды жандандыру жөніндегі жүйелі жұмысты ұйымдастыру мәселелеріндегі жұмысын біріктіру және үйлестіру;

2) «Информатика + Әдебиет», «Тарих + Әдебиет» және т.б. тақырыптарда ықпалдастырылған сабақтар өткізу арқылы оқуды жандандыруға, білім беру процесіндегі оқырмандық және ақпараттық құзыреттілік деңгейін арттыруға бағытталған колледждердегі оқу бағдарламаларын, оқыту түрлерін, әдістері мен тәсілдерін және мазмұнын жетілдіру;

3) оқырмандық және ақпараттық құзыреттілік деңгейін арттыру мақсатында мәнін ұғып оқуды және мәтінмен жұмыс істеуді дамытуға септігін тигізетін барлық пәндерді оқыту барысында педагогикалық әдістер мен тәсілдерді белсенді қолдану;

4) «Оқу волонтерлері мектептері» клубтарын ұйымдастыру, «Ең оқуға құштар топ», «Топтың үздік оқырманы» конкурстарын, тақырыптық конкурстарды және тағы басқаларды өткізу арқылы білім алушыларды белсенді оқуға тартуға бағдарланған мектептің тәрбиелік іс-шараларын ұйымдастыру және өткізу.

4) Мыналарды:

- «Мектептің оқу волонтерлары» клубтарын;
- «Мектептегі оқу апталығы» тақырыбындағы фестивальді;
- кітаптың авторы мен мазмұны туралы қысқаша қызықты әңгімелеп, фильмдер көрсете отырып, «Пәндер арқылы оқу», «Мен кітаппен бірге әлемді ашамын», «Мен кітапты ашамын. Мен әлемді танимын!» тақырыптарында кітаптардың библиографиялық шолуын;

- «Ең оқуға құштар топ», «Топтың үздік оқырманы», «Колледждің жыл оқырманы» конкурстарын өткізу;

- зияткерлік және рухани-адамгершілік дамудағы оқудың рөлі туралы шығармалардың тақырыптың конкурстарын, эсселер;

- ұнатқан кітапқа рецензиялардың конкурстарын;

- білім алушылардың оқу мәдениетін, әдеби және жалпы көркем талғамын тәрбиелеуге, білім алушылардың сөйлеу қабілеттері мен көпшілік алдында сөйлеу дағдыларын, орындаушылық шеберлігін дамытуға септігін тигізетін «Жанды поэтикалық сөз», «Туған жердің өткен тағдыры», «Поэзия минуттары», «Менің сүйікті өлеңім», «Жыл мезгілдері туралы тақпақтар», «Мен Абайды шабыттана оқимын» тақырыптарында мәнерлеп оқу конкурстарын;

- «Анамның қолындағы кітап», «Менің ата-аналарымның ұнатқан кітабы», «Менің отбасым оқуға құштар», «Бізді кітап біріктірді», «Қазіргі заманғы отбасымен оқу дәстүрлері», «Бүкіл отбасымызбен оқимыз», «Оқуға құштар ана» тақырыптарында отбасылық жобалар фестивалін ұйымдастыру арқылы білім алушыларды белсенді оқуға тартуға бағдарланған колледждердің тәрбиелік іс-шараларын ұйымдастыру және өткізу.

Мақсатты индикаторлар және күтілетін нәтижелер

- оқу мәртебесін, оқырман белсенділігін және оқушылардың кітап оқу сапасын арттыру, кітапханаға оқырмандарды тарту мәселелерін шешуде педагогикалық ұжымның, кітапхананың және ата-аналар қауымының қызметін біріктіру және үйлестіру;

- 15 жастағы қазақстандық студенттердің оқушылардың білім беру жетістіктерін бағалаудың халықаралық бағдарламасы (Programme for International Student Assessment-2026) бойынша нәтижелеріне қол жеткізуі, оның ішінде оқу – 450 балл;

- мектеп кітапханасы оқушыларын кітапхана қызметімен 100% қамту;

- белсенді оқырмандар үлесінің артуы және оқушылардың оқу қарқындылығы;

- кітап пен оқуды насихаттау бойынша іс-шараларды ұйымдастыруға және өткізуге қатысатын білім алушыларды қамтуды арттыру, оқымайтын немесе аз оқитын аудиторияда оқуды насихаттау;

- мектеп кітапханаларының материалдық-техникалық базасын жаңғырту, заманауи ақпараттық-коммуникациялық технологияларды енгізу және кітапханалық-ақпараттық процестерді автоматтандыру;

- мектеп кітапханаларының негізгі салалық қорларын сапалы отандық, шетелдік көркемөнер туындыларымен, салалық ғылыми-көпшілік, оқу, энциклопедиялық және дәстүрлі баспа және электронды БАҚ-тағы анықтамалық әдебиеттермен толықтыру;

- оқуды қолдау және дамыту орталықтары ретінде мектеп кітапханаларының мәртебесін көтеру;

- отбасылық кітап оқу дәстүрлерін дамыту, жауапты ата-ананың элементі ретінде отбасылық кітап оқуды насихаттау.

Қорытынды

Тұжырымдаманы іске асыру мыналарға ықпал етеді:

- оқушылардың зияткерлік, рухани-адамгершілік дамуы, кітапханалардың, білім беру ұйымдарының педагогикалық ұжымының және ата-аналар қауымының тиімді іс-әрекеті арқылы жас ұрпақтың өзін-өзі толық тану құралы ретінде сапалы әдебиеттерді оқу қажеттілігін қалыптастыру және олардың ақпараттық және медиа сауаттылығын қалыптастыру;

- ашықтық пен қолжетімділік принциптеріне негізделген заманауи мектеп кітапханаларының сапалы жаңа, инновациялық моделін құру;

- оқушылардың оқу мәртебесін, оқу белсенділігін және оқу сапасын арттыру үдерісіне педагогикалық ұжымды, кітапханаларды және ата-аналар қауымын тарту.

Осы Тұжырымдаманы іске асырудың негізгі тетігі білім берудің жергілікті атқарушы органдарының және колледждердің мектептердегі оқушыларға кітапханалық-ақпараттық қызмет көрсетуді жаңа сапалы деңгейге көтерудің өңірлік жоспарлары мен бағдарламаларын әзірлеуі және іске асыруы болып табылады. өскелең ұрпақ арасында кітап оқуға тұрақты қызығушылық, мәдени және тұлғалық құндылық ретінде кітап оқу беделінің өсуі.

Қосымша

Тұжырымдаманы іске асыру шеңберінде жүзеге асыру ұсынылатын шаралар

Мектеп кітапханасында бұқаралық іс-шараларды дайындау және өткізу кезінде алға қойылған мақсаттарға жету үшін сақталуы тиіс белгілі педагогикалық талаптарды ескеру қажет:

1. Әртүрлі жас кезеңдеріндегі балалардың дамуының психологиялық-педагогикалық заңдылықтарын және жеке ерекшеліктерін (соның ішінде дарынды балаларды да, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды да) ескеру. Мысалы, бастауыш мектеп жасындағы оқушыларға ойында әлемді тануға құштарлық, шаршау, зейінін ұзақ уақыт бойы жинақтай алмау, эмоционалды қозуының жоғарылауы, құрбыларымен бәсекелесуге ұмтылу тән. Бұл жұмыс формасын да анықтауы керек. Бұл жас санатымен жұмыс істеу ең маңызды және өзекті болып табылады, өйткені бастауыш мектеп жасында дүние мен өмір туралы түсініктердің негізі қаланады, әдеттер қалыптасады;

2. Оқиға «оқиға» болмауы керек. Кітапханада ойын-сауықтық жұмыс түрлерін белсенді пайдалану оларды мектеп сабағынан ажыратып, оқушылардың шығармашылық белсенділігін, интеллектуалдық қабілеттерін дамытуға ықпал етуі керек;

3. Әр адам белсенділік танытып, өз білімін, қабілетін, талантын көрсете алатындай іс-әрекетке оқушыларды кеңінен тартуға ұмтылу керек. Идеал нұсқа - барлық шақырылғандар қатыса алатын кезде;

4. Оқиға шамадан тыс жүктелмеуі және кешіктірілмеуі керек;

5. Іс-шара материалды беру формаларына, студенттердің белсенділігіне байланысты қызықты болуы керек. Ұсынылған материал неғұрлым түрлі-түсті, жарқын және көрнекі болса, оның әсері соғұрлым күшті болады. Жанды тілді, эмоционалды әңгімені, метафораларды, эпитеттерді ғана емес, сонымен қатар иллюстрациялық материалды, музыканы, бейнематериалдарды пайдалану маңызды;

6. Іс-шараны өткізу кезінде оқушылардың жеткен білім деңгейіне назар аударуға болмайды, сонымен қатар даму перспективасын қамтамасыз ету қажет. Бұл ретте оқушыларға шектен тыс талап қоюға болмайды. Бір нәрсе тым қарапайым болса, ол қызық емес, өте қиын болса, ол да қызық емес. Тым қарапайымдылық пен тым күрделілік зейін мен қызығушылықтың жоғалуына әкеледі;

7. Оқиға өз алдына мақсат емес, тәрбие құралы, яғни. көңіл-күйдің тұтастығын құруы, белгілі бір көзқарастарды қалыптастыруға бағытталған тәжірибелерді тудыруы керек.

Бұқаралық іс-шараларды дайындау және өткізу бұқаралық жұмыстың кез келген түріне ортақ бірнеше кезең мен іс-шараларды қамтиды:

1) Дайындық кезеңі мыналарды қамтиды:

- тақырыпты таңдау (авторы, шығармасы, әдебиет жанры), мақсаты мен міндеттерін анықтау, оқырмандар (бастауыш, орта немесе жоғары мектеп жасындағы оқушылар үшін), іс-шараның формасы;

- іс-шараны жүйелі дайындау үшін жұмыс тобын құру, жеке тапсырмаларға жауапты тұлғаларды белгілеу;
- оқиғаны әзірлеу – сценарийді немесе сценарийлік жоспарды дайындау;
- реквизиттерді, үлестірмелі материалдарды, музыкалық-көркемдік безендіруді таңдау және дайындау;
- оқиғаның өтетін орнын, уақыты мен күнін анықтау;
- іс-шараға қатысушыларды алдын ала дайындау, репетиция (қажет болған жағдайда);
- кітап көрмесін рәсімдеу;
- іс-шараны жарнамалау - мектеп фойесінде, кітапханада, мектеп сайтында, әлеуметтік желілерде іс-шара туралы ақпаратты орналастыру және т.б.

2) Іс-шара сатысында:

- үй-жайларды дайындау (жиһаз, арнайы құрал-жабдықтар, безендіру, кітап көрмесін орналастыру);
- іс-шараны тікелей өткізу;
- қатысушылардың оқиғаны бағалауы (мысалы, кері байланыс бланкілерін/сауалнамаларын толтыру).

3) Қорытынды кезең мыналарды қамтиды - оқиғаны талдау:

- кері байланыс бланкілерін/сауалнамаларын өңдеу. Іс-шараның сапасы мен тиімділігін немесе оның кемшіліктерін талқылау;
- іс-шара бойынша ақпараттық-есепті дайындау, оны мектеп сайтында және әлеуметтік желілерде орналастыру.

«Оқуға құштар колледж»Тұжырымдамасын іске асыру аясында өткізу үшін ұсынылатын іс-шаралар

КІТАПХАНА АКЦИЯЛАРЫ

Кітапханаларда мақсатқа жетуге бағытталған әрекет ретінде акциялар ұйымдастыру түрі кең тараған.

Оқу мен кітапты насихаттауға көмектесетін іс-шаралар - бұл үлкен күрделі оқиға, оның ұзақтығы қойылған міндеттерге байланысты. Акцияның басқа бұқаралық іс-шаралар түрлерінен алға қойған мақсатқа жету үшін арнайы оқиғаны құра білуімен, оған қатысушыларды белсенді түрде тартуымен ерекшеленеді. Акцияларда дәстүрлі іс-шаралар формалары қолданылады. Осы орайда «Осы туралы толығырақ оқыңыз», «Оқырман жылы», «Кітап өмірді өзгертеді», «Өмір бойы кітап оқуға деген сүйіспеншілік», «Оқырмандар елін құрайық» «Болашағыңды жаса – оқы!», «Оқыған адам – табысты адам», «Кітап оқу жаңа дүниелерді ашады» тақырыптарында акциялар өткізуді ұсынамыз.

«Библио-Кросс» – белгілі бір тақырыптағы немесе белгілі бір уақытқа арналған кітаптарды оқуға адамдарды тартуға бағытталған акция, ең көп кітапты оқыған оқырман жеңеді.

«Оқуға алты ай», «___ (белгілі бір автордың) кітаптарын бірге оқу», «Мен оқыдым және сізге кеңес беремін» тақырыптарында библио-кросс өткізуді ұсынамыз.

«Оқуға арналған алты ай» тақырыбына арналған библио-кросстың мақсаты - кітапхана қорлары мен кітапханаларды танымал ету, кітапханаға жаңа оқырмандарды тарту, белгілі бір тақырып бойынша әдебиеттерді алуды көбейту. Ай сайын бір тақырып тағайындалады. Мысалы, қантар – классикалық әдебиет; ақпан – спорт туралы кітаптар; Наурыз – шытырман оқиғалы кітаптар; Сәуір – ертегілер және т.б.

«Біз ___ (белгілі бір автордың) кітаптарын бірге оқимыз» тақырыбындағы библио-кросстың мақсаты - жазушының шығармашылығын кеңінен насихаттау. Кітапханада белгілі бір автордың шығармалары, оның шығармашылығы туралы әдебиеттер көрмесі ұйымдастырылады. Оқырмандарға мағлұматтар беріліп, библио-кросс тақырыбы бойынша кітаптар шығарылады. Белгілі бір автордың шығармаларын оқығаннан кейін оқырмандар оқылған шығарма туралы жеке пікірімен және осы кітапты неліктен оқуға кеңес беретіндігімен қысқаша аннотация жазады. Кітапханашы оқырмандардың рефераттары мен пікірлерін жинап, оны әлеуметтік желілердегі акция бетінде жариялайды.

«Мен оқыдым және сізге кеңес беремін» тақырыбына арналған библио-кросстың мақсаты - бүгінгі таңда мұғалімдер мен студенттердің оқып жатқан кітаптарына назар аудару. Библио-кроссқа қатысушы презентация жасайды, оған кітапты оқудың тірек фотолары, кітаптың негізгі идеясы, дәйексөздер және басқа үзінділер кіреді немесе қатысушы оқылған кітаптан үзіндіні дауыстап оқып, негізгі мазмұнын айтатын бейнеролик жасайды. кітап идеясы. Соңында библио-кросстың белсенді қатысушыларын мадақтау ұсынылады.

«Кітапхана – сәттілік мекені» - мақсаты білім алушыларды ақпараттық, білім беру және зияткерлік орталығы ретінде кітапханамен таныстыру болып табылатын акция. Іс-шара кітапхананың беделінің өсуіне, білім алушылардың кітапханаға және кітапханашыға тілектестік қарым-қатынасының орнығуына септігін тигізеді.

Акцияны өткізу үшін кітапхана туралы компьютерлік таныстырылым дайындауды ұсынамыз. Акцияның бағдарламасына Кітапхананың ашық есік күнін енгізуге болады. Ашық есік күні тақырыптық блоктарды қамтуы мүмкін: кітапхана меңгерушісінің құттықтау сөзі; кітапхананың белсенді пайдаланушыларының сөздері; кітапханаға қысқа топ саяхат; кітапхана қызметкерлерімен, қызығушылықтар жөніндегі клубтардың жетекшілерімен танысу; кітапхананың сайтына ұсыну; тақырыптық кітап көрмелерінің таныстырылымдары; кітапхана қорымен, жаңа түсімдермен танысу; кітапхана қорына түсетін мерзімді басылымдардың репертуарымен танысу;

кітапхананың анықтама-библиографиялық аппаратының - дәстүрлі карточкалық және электрондық каталогтардың, Интернеттің іздестіру мүмкіндіктерін көрсету.

«Көңілді үзіліс» – оқушыларды сабақ арасында жүйелі түрде кітап оқуға баулу акциясы. «Көңілді үзілістерді» ұйымдастыру кезінде оқушылардың жас ерекшеліктерін ескеру қажет. Іс-әрекет формалары:

- «Кітап соқыр адамның көзі» тақырыбы бойынша «Соқыр адамның көзі» ойыны түрінде. Кітапханашы бастауыш сынып оқушыларын арнайы таңдаудан үйге оқуға кітаптар алуға шақырады: кітаптар қалың қағазға оралған, ал оқырман қай кітапты таңдағанын көрмей қалады. Батылдық үшін - сыйлық алады. Кітапты қайтарған кезде студентпен оқығаны туралы сөйлесу ұсынылады. Жұмыстың бұл түрі оқырмандардың жақсы, бірақ ұмытылған кітаптарға деген қызығушылығын жандандыруға мүмкіндік береді;

- «Поэзия минуттары», шара мектеп бағдарламасына енбеген ақындардың өлеңдерін мәнерлеп оқудан тұрады;

- Поэтикалық түрде берілген жұмбақтарды тапқызу, тіл бұрмаларын оқу, ұйқастарды санау.

«Кітаптың туған күні» - оқушылардың кітап оқуға деген қызығушылығын арттыру, шығармашылық қабілеттерін дамыту акциясы. Акцияны жыл сайын дат ертегішісі Ганс Кристиан Андерсеннің туған күні – 2 сәуір – Халықаралық балалар кітабы күні қарсаңында өткізілетін Балалар кітабы апталығы аясында өткізуді ұсынамыз. Бастауыш және орта мектеп жасындағы оқушылар оқу жылында отандық және шетелдік жазушылардың мерейтойлық шығармаларымен танысады. Қорытынды кезең «Кітаптың туған күні» тақырыбында іс-шара өткізу. Бұл күні жазушылармен кездесулер өткізіледі, «Кітаптың туған күні» тақырыбы бойынша студенттер әзірлеген кітаптардың тұсаукесері өткізіледі, онда оқылған кітаптарға иллюстрациялар мен түсініктемелер, сонымен қатар студенттердің осы тақырып бойынша жазған өлеңдері, әңгімелері кіруі мүмкін. , тақырыптар бойынша оқушылардың шығармашылық жұмыстары: «Үздік кітап мұқабасы», «Үздік кітап иллюстрациясы» т.б.

«Жазушылардың есімдері көше атауларымен» - бұл орта және жоғары мектеп жасындағы оқушылар арасында ғылыми-зерттеу жұмысының дағдыларын дамытуға, оқушыларды өз өлкесінің тарихымен және есімдері қала көшелері болып табылатын жазушылар шығармашылығымен таныстыруға бағытталған акция. Акцияға қатысушылар берілген тақырып бойынша ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізеді, оны электронды форматта (мәтін, презентация, фото, аудио, видео) құрастырады, содан кейін өз жұмыстарының нәтижелерін әлеуметтік желілерде, мектеп сайтында орналастырады.

«Либмоб» – акцияның негізінде бастауыш сынып оқушыларының «Мектеп кітапханасы қайда?» блиц-сауалнамасы жатыр. Кітапханаға баратын жолды кім білсе, смайлик алады. Ал, кім білмейді – кітапхананың мекен-жайы және кітапхана туралы мәліметтер жазылған күнтізбе. Акция 1 қыркүйек – Білім

күніне немесе жыл сайын қазан айының төртінші дүйсенбісінде атап өтілетін Халықаралық мектеп кітапханалары күніне орайластырылуы мүмкін. Акцияда әртүрлі іс-шаралар бар: кітап көрмелері, «Мен кітапханадамын» тақырыбындағы фотоселфи байқауы, «Кітапханашы бір сағатқа» студенттік шоу, онда жоғары сынып оқушылары «кітапханашы» мамандығын игереді: олар кітапханашыларға оқырмандарға қызмет көрсетуге көмектесу, бейнелерде әдеби кейіпкерлер бастауыш сынып оқушыларына экскурсия жүргізеді, «Кітапханаға қалай жетуге болады?» Либмобына қатысушылар болады, оқушыларды мектеп кітапханасына шақырады және оларға жарнамалық буклеттер таратады.

«Менің сүйікті кітабым» - бұл орта және жоғары мектеп жасындағы оқушыларға кітап оқуды насихаттауға арналған акция. Кез келген оқырман сүйікті кітабын бір апта бойы арнайы белгіленген жерге өзінің рецензиясымен қалдыра алады. Акцияның ұзақтығы - үш ай. Науқан нәтижелері бойынша белсенді қатысушылардың сүйікті кітаптарының номиналды ұсынымдық тізімдерін жасауды ұсынамыз. Сондай-ақ кітапханадағы ең жақсы кітаптардың рейтингін жасаңыз.

Акцияға қатысатын кітаптардың тізімі бар. Кітаптың өзіне «Менің сүйікті кітабым» стикер белгісі қойылады. Сонымен қатар, жарнамалық кітаптарды шығару, оны оқуға тілек білдірушілердің кезегі де жазылады. Күтілетін нәтижелер: оқуды белсендіру, жазылымды несиелеуді арттыру; үздік кітаптардың оқырман рейтингін құру; үздік оқырмандардың рейтингін құру; ең көп оқылатын кітапқа шығармашылық байқау өткізу.

«Кітап сыйла» - бұл кітапханалар мен мұқтаж балаларға көмектесу үшін жыл сайынғы акция. Халықаралық мектеп кітапханалары күнін мерекелеу аясында (қазанның төртінші дүйсенбісі) «Кітапханаға кітап сыйла» акциясын, «Аз қамтылған балаларға кітап сыйла» акциясын өткізуді ұсынамыз. 14 ақпан әлемнің көптеген елдерінде атап өтілетін Халықаралық кітап сыйлау күні.

Кітап сыйлауға арналған қайырымдылық акциясының атаулары әртүрлі болуы мүмкін: «Кітапхана оқырманға, оқырманға кітапхана», «Кітапты сүйіспеншілікпен сыйла», «Сіздерге, балалар, ақылды кітаптар», «Бір-бірімізге көмектесейік», «Мен кітапты оқу - кітапханаға (балаларға) беріңіз», «Бізді кітап біріктірсін», «Кітаптар балалар үшін керемет», «Кітап беру жәрмеңкесі».

Акция барысында түрлі байқаулар, викториналар, шеберлік сыныптары, белгілі тұлғалармен, жазушылар және өнер қайраткерлерімен кездесулер, оқырмандардың қойылымдары және басқа да қызықты іс-шаралар ұйымдастыруды ұсынамыз. Оқырмандар «Неліктен мен бұл кітапты сыйлыққа бергім келеді», «Келесі оқырманға хат жаз», «Сүйікті кітабың туралы жаз» тақырыптары бойынша оқырмандар басқаларға кітап ұсынатын конкурс өткізе аласыз; «Сен маған, мен саған» кітап аукционы; викторина «Оқу көшбасшысы» және т.б. Акцияның соңында акцияға белсенді қатысушыларды

марапаттау және марапаттау арқылы қорытынды мерекені ұйымдастыру ұсынылады.

«Поэзия жанның музыкасы» - жоғары сынып оқушыларына арналған акция. Акцияның мақсаты: оқуды кеңінен насихаттау, оқушылардың поэзияға және туған өлке ақындарының шығармаларына деген қызығушылығын арттыру.

Кітапханашы жерлестердің кітаптарының ұсынымдық тізімін жасап, осы кітаптарға шолу жасайды, кітапханада поэзиялық жинақтардың кітап көрмесін ұйымдастырады. Акцияға қатысушылар жерлес ақындардың шығармаларын оқитын бейнеролик түсіреді. Мектеп фойесінде теледидардан бейнероликтер көрсетіледі. Соңында акцияның белсенді қатысушылары марапатталады.

«Дауыстап оқу сеанстары» - кесте бойынша қатаң түрде дауыстап оқудан тұратын әрекет, мысалы, күніне бір сағат. Еріктілер, орта және жоғары мектеп жасындағы оқушылар бастауыш сынып оқушыларына кітаптарды дауыстап оқиды. Үлгі тақырыптар: «Ертегі оқу», «Әңгіме оқу», «Мектеп бағдарламасы бойынша оқу», «Сыныптан тыс оқу бағдарламасы» т.б.

«Кітап оқу зиян емес, оқымау зиян!» - оқушылардың кітап пен оқу, кітапханаға деген көзқарасы арқылы шығармашылық мүмкіндіктері мен өзіндік дүниетанымын көрсете алатын әрекет. Мұндай акцияларды өткізудің бір түрі – флешмоб.

Мысалы, мектеп алаңында, фойеде және т.б. - әр жақтан бір-бірден, екі-екіден жақындап, бірнеше адам жиналып, кітап, журнал, газет алып шығады - және оқиды. Топ бірнеше минутқа жиналады және таралады. Ерекше, жарқын, шығармашылық - бақылаушылардың назарын қамтамасыз етіледі.

ӘДЕБИ ВИКТОРИНАЛАР, ШҚІРТАЛАСТАР, ОЙЫНДАР, КОНКУРСТАР

Білім аукционы– зияткерлік шығармашылық іс-шара, тануға қызығушылық оятуға, дүниетанымды кеңейтуге, қатысушылардың шығармашылық белсенділігінің өсуіне, барлық қатысушылардың білім алуына ықпал ететін викторинаның бір түрі. Аукционда сұрақ немесе жұлде «сатылады» және оны «сатып алуға» болады: «сатып алу» «сатып алушы» талап еткен қандай да бір білімді ұсыну арқылы жасалады. Бұл тақырыпты үздік білу жарысы – жұлдені соңғы болып жауап бергені алады. Ойынның атрибуттары: кафедра, балға, қоңырау. Қоңыраудың үнімен жүргізуші (аукционшы) аукционды және әр жаңа тапсырманы бастайды. Бастапқыда «тауар» қаралады, содан кейін ақысы жарияланады, алғашқы жарналар қабылданады. Әр жауап үшін алынатын жетондар жүйесін пайдалануға

болады. Аукционда жеңімпаздарды анықтау көп жетондарды иеленгендер болады.

Кітапхана «Шолғыны» - өлкетану тақырыбына викторина. Мәселен, «Менің қалам (ауданым, ауылым), сенің атауыңда не сыр бар?» шолғыны. Білім алушылар топтарға бөлініп, өз өңірінің тарихы мен мәдениетін білуден жарысады. Қатысушылар жол сапар парақтарын алады: викторинаның тақырыбы жөнінде кроссвордтарды шешеді, проходят тест на тему: «Қаланың (ауданның, ауылдың) көшесін біл» тақырыбында тесттен өтіп, викториналардың сұрақтарына жауап береді.

Бук-слэм (BOOK Slam) –өзіндік кітап жарысы. Кітапты ілгерілетудің бұл түрін балалар мен жасөспірімдер кітабын зерттеумен шұғылданатын филология докторы Стефани Джентгенс (Dr. StephanieJentgens) ойлап тапқан. Атауы іс-шараның жарыстық рухын көрсетеді: «slam» ағылшын тілінен аударғанда - «итеру, ығыстырып шығару» дегенді білдіреді, ал бұл мән мәтінде«Book Slam» - бәлкім музыкалық театрландыру элементтерімен бірге таңдап алынған кітапты ілгерілету жөніндегі үздік жарнама науқанына жарыс. Қатысушылар бірнеше топқа бөлінеді, олардың әрқайсысы кітапты қысқа мерзім ішінде ең үздік түрде жарнамалауы тиіс. Әр кітаптың таныстырылымы көп дегенде үш минутқа созылады, уақытты секунд өлшеуішпен қаруланған екі ұйымдастырушы бақылайды. Әр таныстырылымнан кейін қазылар алқасы немесе көпшілік кітапты он балдық шәкіл бойынша түрлі аспектіден бағалайды. Нәтижелерін шығарған кезде жалпы баллдар есептеліп, жүлделер табысталады. Іс-шараның соңында барлық «қатысушы кітаптар» стендіге қойылады, көпшілікке олармен жақыннан танысу мүмкіндігі беріледі.

VIP-гид – оның қатысушыларына өзін гид-топ саяхат жетекшісі ретінде сынап көру ұсынылатын ойын. Оның міндетіне қонақтар – іс-шараға қатысушылар үшін өз маршрутын әзірлеу кіреді. Маршруттар жол көрсеткіштері, бүктемелер, слайдтар, видео-таныстырылымдар және т.т. түрінде ресімделуі мүмкін. Мәселен, «Оқи отырып адам ғасыр жасайды» тақырыбындағы ойын. Оның мақсаты түрлі елдердегі, соның ішінде Қазақстандағы жастар арасында аса көп оқылатындардың рейтингіне кіретін түрлі тақырыптағы әдебиеттер топтамасын ұсыну болып табылады.

«Әдеби саяхат» немесе **«Әдеби сахналық жаттықтырушы»** ойыны. Бұл ойын өлкетану, география, тарих, ғылыми-көпшілік және көркем әдебиетке негізделген. Саяхаттың міндетті элементі - аялдамалар, жолдар, ормандар бар карта немесе маршрут диаграммасы. Ұсынылып отырған іс-шара түрі оқушыларды тәрбиелеудегі мәдени көзқарастарды қалыптастыру үшін «Салт-дәстүрлер мен әдет-ғұрыптар», «Ерте кезден бастап экологиялық мәдениет» бағыттарымен, «Қазақстанның киелі жерлері – Қазақстанның киелі географиясы» жобасының құндылық бағдарын жүзеге асыру бағдарламасымен үйлесімде өткізілуі мүмкін.

«Орман репортажы» ойын-байқауы ақпараттық бағдарламалар принципіне негізделген, оның барысында жоғары мектеп жасындағы қатысушылар өздерін экологиялық мәселелермен айналысатын журналистік

ұжым ретінде сынап көреді. Іс-шараның мақсаты – оқушылардың экология және табиғат тақырыбындағы кітаптарды оқуға қызығушылығын арттыру. Қатысушылар «оқиға орнынан репортаж» дайындауы керек. «Оқиға орнынан репортаж жасауға» дайындық барысында қатысушылар репортаж жасаудың қыр-сырын меңгереді; ағымдағы экологиялық тақырып пен репортаж жанрын анықтау (журналистік зерттеу, «атақты» адаммен сұхбат); жарқын және қызықты мәтін құрастыру. Әр сөздің соңында қатысушылар «журналистер» баяндамасын дайындауда пайдаланған кітаптары туралы әңгімелейді.

Ойын-байқау жүргізушісі бағдарламаның басында қатысушылар-көрермендермен репортаж тақырыбындағы оқиғалар туралы сұхбат жүргізеді және соңында «Тілшілерге сөз беремін» деген сөйлеммен олардың назарын «журналистерге» аударады. Ойынның тақырыптары: «Жасыл дүние тіршілігінен», «Өсімдіктердің емдік қасиеттері», «Қазақстанның өсімдіктері мен жануарлары», «Қазақстанның ерекше қорғалатын жерлері», «Қазақстанның Қызыл кітабы», «Орман поэзиясы және проза» т.б.

Квест («quest» - іздеу) бірнеше білім алушылардан құралған топ үшін жоспарланған сюжет бойынша ойынның бір түрі. Топтар 4-тен 6 адамға дейін құралады. Жеребе тастау арқылы әр топ үшін аялдамалары белгіленген жеке маршрут парақтары ойналады. Квест маршрут парағында көрсетілген тәртіппен барлық кезеңдерден өтуді болжамдайды. Уақыт бойынша ол әрі кеткенде бір сағатқа созылады. Әр аялдамада топтар сұрақтарға жауап береді немесе шығармашылық тапсырмаларды орындайды. Мұндай саяхат-ойындар бірден бірнеше міндетті шешуге бағытталған: танымал адамдардың өмірі мен шығармашылығы туралы білімдерді тексеру, оларды қызықты мәліметтермен толықтыру, қызықты ойын түрі арқылы қатысушыларды кітапханамен, оның ресурстарымен және көрсететін қызметтерімен таныстыру.

Кітапханалық өлкетану квесттері - маршруттағы әр аялдама қаланың не елді мекеннің есте қаларлық жеріне, көрікті орнына сәйкес келеді. Қызықты түрдегі мұндай ойын қала, өлкетану әдебиеті туралы жаңаша әңгімелейді.

«Қазақстанның салт-дәстүрлері мен әдеп-ғұрыптары кітап дереккөздерінде» тақырыбында кітапхана квестін ұйымдастыруды ұсынамыз. Іс-шараның мақсаты – халықтың рухани мұрасын, өткен тарихын зерделеу арқылы патриотизмді қалыптастыруға ықпал ету; білім алушылардың ішкі әлемін байыту, жалпы дүниетанымын дамыту, топта жұмыс істеуге баулу.

Кітап немесе әдеби марафон – ортақ тақырыппен біріктірілген бұқаралық іс-шаралар тобы. Спорт атауы іс-шараның бәсекелестік сипатын анықтайды - белгілі бір маршруттың басынан аяғына дейін өтуі және кедергілердің болуы. Интеллектуалды сұрақтар мен шығармашылық тапсырмалар, түрлі сайыстар марафон бағдарламасын құрайды. Қатысушылар көптеген жарыстардан тұратын қашықтықты өтуі керек. Мысалы, «Кітапқа ашық хат салу» (сурет, иллюстрация немесе аппликация); «Маған қатты ұнайтын/ұнаған кітап» (маған ұнаған кітаптың қысқаша мазмұны және неге ұнағаны; басты кейіпкердің мінездемесі және т.б.); «Викторина» (кітап мазмұнына сәйкес құрастырылған сұрақтарға жауаптар).

«Менің үйдегі кітапханам» тақырыбында бейнебайқау өткізу, оның мақсаты – отбасының рухани өмірінің маңызды факторлары ретінде кітап пен оқуды насихаттау; кітап және ақпараттық мәдениетті қалыптастыру; кітапты отбасылық демалыс объектісі ретінде кеңінен насихаттау.

«Ертегі кейіпкеріне хат», «Жақсы кітап - жан азығы», «Өмірімді өзгерткен кітаптар», «Менің сүйікті ертегім», «Менің сүйікті кітабым», «Кітап төлқұжаты» тақырыптарында эссе байқауы. Байқаудың мақсаты – оқушыларды оқыған кітаптарын талдау және оқығандары туралы өзіндік пікір қалыптастыру дағдыларын үйрету. Байқауға қатысушылар есте қалған және жақсы көретін кітаптары туралы эссе жазады.

«Мен Абайды шабытпен оқимын», «Туған өлкемнің өткен тағдыры», «Менің сүйікті өлеңім», «Жыл мезгілдері» т.б тақырыптарда жас оқырмандар байқауы. Байқаудың мақсаты: кітап оқу мәдениетін тәрбиелеуге ықпал ету, оқушылардың әдеби және жалпы көркемдік талғамын арттыру, оқушылардың сөйлеу қабілеттерін және аудитория алдында сөйлеу дағдыларын дамытуға ықпал ету.

Әдеби викторина - зияткерлік-танымдық ойын, ол білімнің әртүрлі салаларындағы тақырыптарға қызықты сұрақтар мен жауаптардан құралады. Ол дербес іс-шара және қандай да бір іс-шараның: әдеби кештің, кітапхана сабағының, танымдық сағаттың және т.т. бөлігі болуы мүмкін.

Әдеби викторинаның сұрақтары көркем туындылардың мазмұнын, ақындар мен жазушылардың өмірбаянының деректерін, әдебиет тарихы жөніндегі сұрақтарды қамтиды.

Викторинаны жүргізудің бірнеше тәсілдері бар:

1. Кітапханашы сұрақтар қояды. Көптеген дұрыс жауап берген қатысушы жеңімпаз атанады.

2. Викторинаның барлық қатысушылары топтарға бөлініп, жүргізушінің сұрақтарына жауап береді. Дұрыс жауаптар үшін топтар баллдар (жетондар және т. т.) алады. Көп баллдар алған топ жеңіске жетеді.

3. Қатысушылар топтарға бөлінеді, бір топ басқасына сұрақ қояды. Жүргізушінің міндеті — тек ойынды жүргізу ғана емес, сондай-ақ жауаптарды бағалау, қорытындысын шығару.

4. Қатысушыларға күні бұрын сұрақтар беріледі, оған белгілі бір уақытта жазбаша түрде жауап беру қажет. Викторинаның нәтижесі мен оның жеңімпазы қорытындысын шығарғаннан кейін жарияланады.

Викторинаның ұйымдастырушылардың негізгі міндеті — викторинаның өтуі туралы қағидаларды ойластырып, сұрақтарды құрастыру.

Викторинаның қағидалары кім қатысушы бола алатынын, жауап беру немесе сұрақ таңдау құқығының қалай ауысатынын, еске түсіруді пайдалануға болатын-болмайтынын, ойынның жеке болатын-болмайтынын немесе ойыншылардың топқа бөлінетінін анықтауы тиіс.

Викторинадағы сұрақтар ашық және жабық түрде болады. Жабық түрі тек сұрақтың тұжырымдамасын білдіреді, ал жауапты қатысушы өзі іздеуі тиіс. Ашық түрдегі викториналарда сұрақтардан бөлек оларға жауаптардың

нұсқалары да болады.

Сұрақтарды дайындаған кезде мынадай талаптарды сақтауды ұсынамыз:

- сұрақтым қарапайым, не тым күрделі болмауы тиіс;
- егер жауаптың нұсқалары бар болса, қандай да бірін ашық ерекшелемеу қажет;
- сұрақтың тұжырымдамасы тым шұбалаңқы болмауы тиіс;
- сұраққа жауап бір-екі, әрі кеткенде үш сөзге сыйғаны абзал;
- сұрақты жазғанда, оны ненің негізінде ойлап табылған дереккөзді міндетті түрде көрсетіңіз. Бұл кез келген қатысушының егер жүргізуші дұрыс жауапты айтқанына күмәнданғанда осы дереккөзге жүгіне алуы үшін қажет.

Кітапханадағы викториналар өзінің әдеттегі түрінде ғана өткізілмейді. Басқа танымал ойындардың, мәселен, үстелдегі ойындардың ережелері, сыртқы безендірілуі мен атрибуттарын пайдалануға болады.

Кейс-әдістің негізіндегі әдеби ойын. Кейстер әдісі, немесе нақты жағдайларды талдау әдісі әлемдік тәжірибеде ең тиімді оқыту тәсілдерінің бірі ретінде танылған. Кейстер әдісінің мақсаты — адамды ақпаратты талдауға, негізгі проблемаларды анықтауға және оларды шешудің оңтайлы нұсқаларын табуға үйрету.

Ойынның мәні оның қатысушыларында олардың өздеріне әлі беймәлім әдеби шығармаға қызығушылықты оятуда.

Ойыншылар 6-7 адам болып топқа бөлінеді. Сонсоң ұйымдастырушылар барлығын шығармамен, оның авторымен, басты кейіпкерлерімен таныстырады. Кейіпкерлердің дәл осы сәтте қандай күйде екені қысқаша баяндалады, кейіннен кітаптың қандай да бір шиеленісті тұсынан үзінді оқылады. Эпизодтың аяғына дейін жетпей, жүргізуші оқуын тоқтатып, топтарға оқиғаның өзіндік даму нұсқасын табуды ұсынады.

Ойыншылар үшін ескертпелерді дайындауға болады: мәтіннен ойлануға жетелейтін кілт сөздер; кітаптардың суреттері мен иллюстрациялары. Ескертпелерді экранға көзбе-көз беруге, қажет болған жағдайда музыкалық не дыбыстық сүйемелдеуді пайдалануға болады.

Ойында қозғалатын сұрақтар, кітаптың мазмұнына қарай «тұрмыстық», пәлсапалық, имандылық-этикалық, қалжыңды болуы мүмкін.

Топтардың талқылауына үш минут беріледі, одан кейін әр топтың капитаны жауап береді. Егер дұрыс жауаптар айтылса, жүргізуші кітапты оқып шығуды және қай топтың жауабы дұрыс болып шыққанын тексеруді ұсынады. Егер дұрыс жауаптар айтылмаса, талқылаулардың қызықты болғанын, бірақ кейіпкерлердің мүлдем басқаша әрекет еткенін айтуға болады. Ал кейіпкерлердің қандай әрекет істегені мен одан не шыққанын кітап айтып береді. Эпизодтың авторлық шешімі кез келген жағдайда қатысушылар үшін беймәлім болып қалады.

Әдеби лото – дәстүрлі лотоның ережелері бойынша әдебиет саласында білім жарыстыру. Мұндай түрдегі ойынды қандай да бір автордың жеке туындысына не шығармашылығына арнауға болады.

Лотода ойыншылардың саны теңдей екі топ ойнайды. Топтың өкілі күні

бұрын дайындалған жинақтан тапсырмасы бар карточканы таңдап алып, дауыстап оқиды. Тапсырмалары бар карточкалар ұйымдастырушының қиялына қарай әртүрлі болып көрінуі мүмкін. Карточкалардағы тапсырмалар – түрлі авторлардың әдеби шығармаларының мәтіндері. Баяндау стилімен мазмұнына қарап ойыншылар бұл жолдардың қайдан алынғанын және олардың авторы кім екенін анықтауы тиіс. Жүргізуші қапшықтан нөмірленген кеспектерді (жетондарды) шығарады. Жүргізуші атаған карточкасында нөмірі бар ойыншы берілген сұраққа жауап береді. Егер ол жауап берсе, жетонмен карточкадағы нөмірді жабады, ал егер орындай алмаса, онда ойыншының орнына кез келген басқа қатысушы сәттілікті сынап көруге құқылы. Дұрыс жауап үшін бұл қатысушы қосымша жетон алады, онымен кейіннен өз карточкасындағы кез келген нөмірді жаба алады. Ойын алаңындағы сандары бар барлық торшаларды бірінші болып жапқан ойыншы жеңіске жетеді.

Әдебиқараоке- бұл музыкалық сүйемелдеумен өтетін дауыстап оқушылардың конкурсы. Аккомпанемент өлеңнің ырғағын, көлемін, тіптен оның әкелетін көңіл күйін ескеріп іріктеледі. Дауыстап оқушы қандай тапқакты, нендей әуенмен оқитынын күні бұрын білмейді. Ол өлең мен музыканың ырғағын ішкі түйсігімен сезінуі тиіс – сонда ғана поэзияның әдеби-музыкалық орындалымы келіп шығады.

«Қалам сынағы» тақырыбындағы поэзия конкурсы. Мақсаты: білім алушылардың әдеби шығармашылық саласындағы шығармашылық қабілеттерін дамыту. Конкурсқа өзінде ақындық дарын сезінетін колледждің барлық білім алушылары қатыса алады. Өлеңдердің тақырыбы– автордың таңдауына қарай, поэзия тілінің көмегімен өзін көрсетуге мүмкіндік беретін нәрсе.

Центон–әдеби ойын түрлерінің бірі. Негізінен бір немесе бірнеше автордың түрлі шығармаларынан жинақталған жеке жолдардан құрастырылған өлең туынды центон деп аталады. Бұл — өзіндік мозаика, ұсақ бөлшектердің монтажы. Бірақ бөлшектер өткір тілді, тосын әрі мағынасы бар өлеңдер болатындай іріктеп алынады. Центондарды құрастыру қызықты, шығармашылық ойын, бірақ аса күрделі әрі үлкен ептілікті қажет ететін ойын болып табылады, есесіне дайын центон аса қолжетімді ойын үшін тамаша материал қызметін атқаруы мүмкін. Парақтарға центон жазылады немесе ойынның қатысушыларына дауыстап оқылады. Ойынның қатысушылары сол немесе басқа үзіндінің бастапқы қатыстылығын анықтап, «центонды шешуі» тиіс. Үзінділер алынған шығармалардың санын көп көрсеткен ойыншы жеңіске жетеді.

Бұл ойынның кең таралған басқа нұсқасы, атап айтқанда түрлі туындылардың тақырыптарынан әзіл әңгімелер құрастыру. Мұндай әңгіме ойын қатысушыларына дауыстап оқылады. Естіген бойда көп тақырыптарды аңдап, оларды сол не басқа авторға жатқызып үлгерген адам жеңіске жетеді.

«Оқып жарысайық» - «Соревнуемся в чтении» оқырман марафоны. Марафонның мақсаты: оқырмандар белсенділігінің деңгейін арттыру, жастар арасында оқуды ілгерілету және насихаттау. Бастапқыда қатысушылардың

тізімі жасақталады. Кездейсоқ сандар генераторы (рандом) арқылы жұптар /топтар анықталады. Сонсоң марафонды ұйымдастырушы әр апта сайын тапсырмаларды қалыптастырады. Жұптар / топтар жауаптарды ұйымдастырушыға жолдайды. Аз балл алған жұп / топ марафоннан шығады. Соңында марафонға қатысушылар марапатталады.

Марафонның кезеңдері – классикалық әдебиет; қазіргі заманғы әдебиет; өздігінен дамуға арналған әдебиет. Марафонның үлгі тапсырмалары: кітапты (соның ішінде электрондық, аудио кітапты) оқып шығу; буктрейлер; шығарма туралы сұрақтарға жауаптар әзірлеу; әлеуметтік желілердегі жеке парақшаларда және ата-аналардың (қамқоршылардың) парақшаларында посттар жариялау; шығарманың мазмұны туралы жобаларды қорғау.

Танымал «Жұлдызды сағат», «Қолтырауын (Крокодил)», «Таңғажайыптар алаңы», «Өз ойыным», «Ақылдылар», «Не? Қайда? Қашан?» және басқа да телехабарлардың қағидаты бойынша құрылған әдеби ойындар.

«Әдеби қолтырауын» ойынының ережелері телевизия хабарындағыдай–дыбыстар мен сөзді ерінмен айтуға болмайды. Ойыншылар тек ымды, ишараны және қозғалысты пайдаланып, белгіленген уақыт ішінде өз тобына қажетті сөзді түсіндіруі тиіс. «Әдеби қолтырауында» жай сөздер ғана емес, әдеби туындылардың атаулары, ақын-жазушылардың тек есімдері, әдеби кейіпкерлердің аттары мен лақап аттары жасырылады.

Ойын әдетте бірнеше кезеңнен тұрады:

- «Бой жазу». Қатысушылар актерлік шеберлігін байқатып, оған қоса тобы оларды танып, дұрыс атай алатындай белгіленген уақыт ішінде мүмкіндігінше көп әдеби персонаждарды көрсетіп үлгеруі қажет. Әрбір табылған кейіпкер үшін топқа баллдар беріледі. Ойыншылар табушылардың сұрақтарына ыммен жауап беруі; өзінің киімін, әшекейлерін және басқа заттарын көрсетуі мүмкін. Сөйлеуге, әдейі кез келген дыбысты (эмоциясын білдіруден басқа) шығаруға; сөзді дыбыссыз бір ерінмен айтуға; ауада жекелеген әріптерді көрсетуге және ауада «сызуға» болмайды.

- «Саңырау телефон». Ойыншылар бір-бірінің желкесіне қарап, бір қатарға тұрады. Топтың бірінші қатысушысы парақта әдеби туындының атауын алады, сонсоң өзіне келесі қатысушыны бұрып, оған бұл сөзді не сөз тіркесін ыммен және ишарамен түсіндіреді. Осылайша ойыншылар тізбекпен бір-біріне ақпарат береді. Егер белгіленген уақытта топтың соңғы қатысушысы карточкадағы шығарманың атауымен сәйкес келетін жауапты атағанда, тапсырма орындалған болып есептеледі. Табылған әрбір шығарма үшін баллдар есептеледі.

- «Музыкалық кезең». Қазіргі заманғы музыкада әдеби туындылардың атаулары аса жиі ұшырасып жатады. Топтарға кезекпе-кезек әдеби шығарма, оның кейіпкерлері не авторы аталатын әндердің үзінділерін (әннің атауында не мәтінінде) тыңдау ұсынылады. Мәселен, Габриэль Гарсиа Маркестің «Полковникке ешкім хат жазбайды» хикаяты мен Би-2 тобының атауы ұқсас әні; повесть Александр Гриннің «Алқызыл желкендер» хикаяты мен Владимир

Пресняковтың «Зурбаган» әні (әннің мәтінінен: «...Өткір де қиғаш нөсер жауып, / Сондажас Ассоль оянады»). Әр табылған атау үшін балдар есептеледі.

- «Жазушының суретін сал» конкурсы. Бұл конкурс үшін жазушылардың сырт келбетінің тән белгілерін білген пайдалы. Ойыншылар кезектесіп тапсырма алып, жазушының суретін салады. Егер жазушы табылса, келесі ойыншы жаңасының суретін салады.

Әдеби сот — әдеби ойынның түрі, театрландырылған сот талқылауы түрінде ұйымдастырылған кітаптың (әдетте аса шытырман) кейіпкерлерін талқылау. Ойын қатысушылардың танымдық және оқырмандық белсенділігін арттыруы тиіс.

Өзінің мәні бойынша әдеби сот – бұл талқылау тақырыбы әдеби туынды және оның кейіпкерлері болып табылатын сот отырысын елестетін рөлдік ойын. Сотқа қатысушылар – білім алушылардың арасында басты рөлдер бөлінеді: судья, қорғаушы, айыптаушы, алқа билер, тәуелсіз сарапшылар, сот хатшысы. Шығарманың кіріспесіне және сюжетіне сүйеніп, жәбірленуші, айыпталушы, айыптау және қорғау куәгерлері анықталады.

Сот отырысында әдеби кейіпкерлер ғана емес, сондай-ақ құбылыстар, оқиғалар, «Махаббат үшін жасалған қылмыстарды ақтауға бола ма?» деген адами сезімдер де «айыпталады».

Әдеби соттың сценарий жоспары былайша құрылады:

1. Судьяның кіріспе сөзі: сотқа қатысушыларды және айыпталушыны таныстыру, басты проблеманы жариялау.

2. Прокурордың айыптау сөзі.

3. Айыптау куәгерлерінің сөзі.

4. Тәуелсіз сарапшылардың сөзі.

5. Қорғаушының сөзі.

6. Қорғау куәгерлерінің сөздері.

7. Айыпталушының «соңғы сөзі».

8. Судьялардың кеңесуі.

9. Үкім.

10. Қорытындысын шығару.

Одан бөлек, ұйымдастырушылардың ойынның театрландырылған сипаты бар екенін ескергені жөн, сондықтан үй-жайды безендіру мен қатысушылар үшін костюмдерді дайындау маңызды.

Библиографиялық рулетка—оқырмандардың ақпарат-библиографиялық өресінің дамуына септігін тигізетін, рулеткаға тәуекелмен ойнауды елестететін іс-шара. Ойында 4-5 адамнан екі топ жарысады. Қалған қатысушылар жанкүйер көрермендер болып табылады. Әрекет рулетканың төңірегінде өрбиді. Кітапханашы дайындалған тапсырмалар салынған конверттерді (ақпарат іздеу, сұраққа жауап, әдеби дереккөздерді іріктеу және т.т.), сонымен бірге «жарнама үзілісін» білдіретін тақтайшаны жайып қояды. Ойыншылар іздеу алгоритмін дауыстап талқылайды, анықтамалық және танымдық әдебиетті, каталогты және картотеканы пайдалана алады. Ойынға

әділқазы төрелік етеді. Жүргізуші рулетканы қозғалысқа келтіреді – ойын басталады. Қажет болған кезде кітапханашы көрермендерді қызықты сұрақтармен және тақырып бойынша жалықтырмайтын конкурстармен қызықтырады. Жарнама үзілістері кезінде оқырмандарды жаңа библиографиялық құралмен, энциклопедиямен, журналмен таныстырады. Ойыншылары тапсырманы сәтті орындаған, сұрақтарға уәжді әрі дұрыс жауап берген топ жеңімпаз болып танылады.

Әдеби ойындар мен викториналарға арналған тапсырмалар мысалдары:

1. «Шығарманы тап». «Әуенді тап» телевизиялық ойынының түрі бойынша тапсырма. Кітапханашы жұмыстың тақырыбын ең аз сөздермен болжауды ұсынады.

2. «Мен бесті білемін ...». Белгілі балалар ойынын қайталайтын тапсырма. Кітапханашы ойынға қатысушыларға белгілі бір әріптен басталатын бес жазушыны атауды ұсына алады; атауы бір сөзден тұратын бес әдебиет туындысы; кейіпкерлері қазына мен қазына іздеген бес шығарма; ертегідегі бес сиқырлы зат және т.б.

3. «Қаһарман және оның авторы». Әдеби қаһарман өзінің жаратушысынан гөрі танымал болады. Автордың есімі әрқашан танымал бола бермейді. Кітаптың атауын есте сақтау қиын болуы мүмкін. Біз кез келген әдеби шығарманың кейіпкерінің есімін ойыншыларға айтамыз, кітапты немесе авторды дұрыс атағандар ұпай алады.

4. «Кітаптардан салат (ертегілер)». Белгілі, таныс шығармалардың мәтіндерінен жаңа ертегі құрастырамыз. Жүргізуші алынған «салатты» оқиды, ал көрермендер әйгілі кейіпкер саяхаттаған шығармалардың атауларын болжауы керек.

5. «Шығарманы басына қарай тану». Жеке парақтарға отандық және шетел әдебиетінің әйгілі шығармаларынан бірінші фразаны (абзацты) жазып, оқырмандарды қай кітаптың осы фразамен басталатынын есте сақтауға шақыру керек.

6. «Таныс бейтаныс адамдар». Кітапханашы барлығына белгілі дәйексөздерді оқиды, олардың қандай әдеби шығармалардан екенін есте сақтау керек.

7. Травести. Белгілі әдеби шығарманың фрагменті батырлардың аты-жөнін, кейбір объектілердің атын, географиялық атауларды және т.б. ауыстыру арқылы басқа белгілі шығарма болып жасырылады. Жүргізуші «бетперделенген» мәтіндерді оқиды. Ойыншылардың міндеті - «бетпердені», шифрланған жұмысты және оның авторын табу.

8. «Екі бірде». «Экранда әртүрлі беттердің екі жартысынан тұратын портреттер көрсетіледі. Қандай атақты жазушылар мен ақындардың ерекше портретте «жасырын» тапқанын болжау керек.

9. «Жұпты табыңыз». Карточкаларға портреттер сызылады немесе әртүрлі

шығармалардағы кейіпкерлердің есімдері жазылады. Бір шығарманың кейіпкерлері жұптас болуы керек.

10. Көрмедегі суреттер. Белгілі бір ертегіге немесе өлеңге сурет салыңыз және басқа ойыншыларды оның қандай жұмыс екенін болжауға шақырыңыз.

11. «Болжам». Шығармашылық оқу. Кітапты парақтап, мұқаба мен иллюстрацияларды зерттегеннен кейін болжап көріңіз - бұл не туралы? Осы кітаптың кейіпкерлері туралы болжамды жазыңыз, аяқталуын табуға тырысыңыз. Кітапты оқығаннан кейін өз болжамдарыңызды оқиғалардың нақты дамуымен салыстырыңыз.

ӘДЕБИ КЕШТЕР, КЕЗДЕСУЛЕР, АУЫЗША ЖУРНАЛДАР, ОҚЫРМАН КОНФЕРЕНЦИЯЛАРЫ

Кітапхана тәжірибесінде тақырыптық кештердің әртүрлі формалары қолданылады. Бұл библиографиялық шолулармен, кітапхана көрмелерін көрсетумен сүйемелденетін лекциялық кештер; қызықты адамдармен (жазушылар, ғалымдар, қоғам қайраткерлері) кездесу кештері; үй кітапханасындағы кітаптар көрмесі, оның сүйікті музыкалық шығармаларын тыңдау және т.б., күннің қаһарманының әңгімесіне арналған портрет және «оқырмандар игілігі» кештері; қызықты ғылыми кештер; музыкалық жазбаларды тыңдау бойынша әдеби және әдеби-музыкалық кештер; кино түні және т.б.

Оқырман бенефисі – үздік оқырманды насихаттау әдісі. Оқырман-бенефициант жан-жақты дамыған, әйгілі тұлға болуы тиіс. Кітапханашы бұл тұлғаның әлеуетін, оның жан-жақты қызығушылықтарын, дарынын, қабілетін ашып көрсетуі тиіс. Іс-шараны оқырманға құрмет көрсететін мереке түрінде дайындауға болады. Ол музыкалық нөмірмен қабат жүреді немесе сұхбат түрінде жүргізіледі.

Кітапхана журфиксі – бұл сан түрлі кәсіптердің қызықты өкілдерімен аптаның күні бұрын белгіленген күнгі кездесулер, кең ауқымды жарнамамен қабат жүреді. Осылайша, ақын-жазушылармен, суретшілермен, актерлармен, спортшылармен, танымал жерлестермен шығармашылық кездесулерді онлайн-телекөпір режимінде өткізуді ұсынамыз.

Кітапханалық пәтер – уақыт өткізудің өзекті және қызықты түрі. Іс-шара жүйелі болуы мүмкін – әр айда жаңа қатысушылар – ақын-жазушылар, сазгерлер мен басқалар шақырылады. Өз шығармашылығымен бөліскісі келетіндер мен әдебиеттегі, өнерлегі осы бағытқа қызығатын жай көрермендер шақырылады. Әрбір ниет білдіруші өзін «Еркін микрофон» пішінінде сезіне алады.

Сурет кеші – бенефис-оқырманның бір түрі. Ол да нақты тұлғаға арналған. Айырмасы мұнда тек ең таңдаулы, әйтсе де аз танымал оқырмандар емес, керісінше танымал, әйгілі адамдар іріктелетінінде. Бұл ақын-жазушылар, сазгерлер және т.б. болуы мүмкін. Кейде, керісінше, сурет кешін

танымалдығы аз, бірақ қызықты адам – коллекция жинақтаушыға, көптеген экзотикалық елдерді аралап шыққан адамға, көпбалалы анаға және басқаларға арнауға болады.

Кітапхана тәжірибесінде **тақырыптық кештердің сан алуан түрлері** қолданылады. Бұл– библиографиялық шолулармен, кітапхана көрмелерін тамашалаумен қабат жүргізілетін дәріс кештері; қызықты адамдармен кездесу кештері (жазушылар, ғалымдар, қоғам қайраткерлері); сурет кештері мен үй кітапханасындағы кітаптар көрмесімен, олардың сүйікті музыкалық шығармаларын тыңдаумен және т.т. бірге мерейтой иесі туралы әңгімеге арналған «оқырмандар бенефистері»; қызықты ғылым кештері; музыкалық жазбаларды тыңдаудың әдеби және әдеби-сазды кештері; кино кеш және т.б.

«20... жылы өзім оқып шыққан ең қызықты кітап». Бұл іс-шара онда әркім өзінің ағымдағы жылы оқып шыққан ең қызықты кітабы туралы әңгімелей алатын кездесуді білдіреді. Сөйлеушілер неліктен дәл осы кітапты ең қызықты деп есептейтінін уәжделген түрде түсіндіреді. Сөйлеп болғаннан кейін сұрақтар қойылады. Кездесу қатысушыларға қызықты кітаптар туралы білуге, оларды оқуға тұратын-тұрмайтынын білуге мүмкіндік береді. Кітапханашы өз беделін пайдаланып, айтылған ұсынымдарды түзету үшін кездесудің қорытындысын шығарады.

Ауызша журнал – түрлі өзекті проблемалар туралы мерзімді ақпарат. Ауызша журнал қандай да бір проблеманы ашып көрсететін бірнеше бөлімнен – «парақтан» тұрады. Олардың жиынтығы қандай да бір бағыттағы тақырыпты білдіреді. Ауызша журнал, әдетте, 3-5 «парақтан» құралады, олардың әрқайсысы әрі кеткенде 15 минутты алады.

«Бабалар үні» тақырыбында ауызша журнал өткізуді ұсынамыз. Оның мақсаты фольклордың бейнесі болып табылатын эпикалық өлеңдерді, әндерді насихаттау болып табылады. Ауызша журналдың парақшалары: «Бабалар үні»; «Батырлар жыры – ұрпаққа мұра»; «Тұлпар шауып, ту алған».

Түсіндірмелі оқу (дауыстап оқу) – бастауыш және орта мектеп жасындағы оқушылар үшін мәтінді дауыстап оқудан, оқырманның пікірін білдіруден және оқығанын талқылаудан тұратын кітаппен ауызша таныстыру түрі. Ол мәтінді мұқият тыңдауға үйретеді, оқушылардың қызығушылығын оятуға көмектеседі және олардың өз бетінше оқуды жалғастыруға құштарлығын тудыра алады. Кітаппен жұмыс істеудің бұл түрін таңдағанда белгілі бір талаптарды сақтау өте маңызды. Мәтіндегі үзілістерді байқау үшін анық, анық, қатты емес, бірақ тыныш емес оқу керек. Оқу мәнерлі, эмоционалды, оқушылардың назарын аудару алатындай болуы керек. Оқып болғаннан кейін оқушылармен оқығандары туралы әңгімелесуге болады, оқыған кітаптың тақырыбы бойынша сурет салуды ұсынуға болады. Дауыстап оқуды мультфильмдерден үзінді көру арқылы толықтыруға болады.

Ақындарға арналған «Ақындар жырлаған атамекен» тақырыбындағы орта және жоғары мектеп жасындағы оқушыларға арналған **әдеби қонақ бөлмесі** іс-шарасын ұйымдастыру. Шараның мақсаты: туған өлке ақындарының шығармаларымен таныстыру.

Әдеби оқу шығармаларды көркем орындауды, өзіндік «бір актерлік театрды» қамтиды.

Орта және жоғары мектеп жасындағы оқушыларға арналған **Әдеби мұражай** - әдебиет саласындағы кез келген сирек фактілер, мәліметтер (аз белгілі әдеби фактілер) туралы айтатын іс-шара. Оны әртүрлі әдеби жанрларға арнауға болады. Мысалы, поэтикалық мұражай.

Оқырмандар конференциясы – қалың оқырман қауымдағы кітаптар туралы пікір алмасуды қарастырады. Талқылау пәні тек көркем шығармаларға ғана емес, ғылыми, оқу-әдістемелік, анықтамалық әдебиеттерге де қызмет ете алады. Ол мұқият дайындықты, әдебиет туралы ақпараттың әртүрлі әдістерін қолдануды, қатысушылардың сөз сөйлеуіне белгілі бір уақытты талап етеді. Оқырмандар конференцияларында әртүрлі көзқарастар тоғысады, кітап туралы ұжымдық пікір қалыптасады. Конференцияның мәні – кітапты ұжымдық талқылау, ұжымдық бағалау.

Оқырмандар конференциясы келесі түрлерде болады: тақырыптық – бір жұмыс; бір тақырыппен біріктірілген бірқатар жұмыстар бойынша; жеке авторлардың шығармашылығы туралы. Журналдардың редакторларымен, баспасөз өкілдерімен кездесулер ұйымдастыруға болады.

«Әдебиеттегі Отан тарихы» тақырыбында оқырмандар конференциясын ұйымдастыруды ұсынамыз. Мақсаты: Қазақстан тарихы туралы кітаптарды оқумен таныстыру, азамат – патриоттың белсенді өмірлік ұстанымын қалыптастыру, Отанына, жеріне деген сүйіспеншілікке тәрбиелеу.

Жоғары мектеп жасындағы оқушыларға арналған **ток-шоу** – адамгершілік тәрбиесі мәселелері бойынша кез келген сұрақты талқылауға ұсынылады. Қатысушылар кітаптарда сипатталған және білім алушылармен театрландырылған түрде ойналған бірнеше өмірлік жағдайларды талқылауға шақырылады. Кітапханашы талқылауды жүргізеді.

Орта және жоғары мектеп жасындағы оқушыларға арналған **«Оқырмандар театры»**. Дәстүрлі театрға қарағанда, оқырман театры костюм, грим, жиһаз, мәтінді жаттауды қажет етпейді. Сізге тек білім алушылар дауыстап оқитын мәтін қажет, оның ішінде олардың эмоциялары, мимикасы және кейіпкерлерге деген көзқарасы. Жүргізушіге көріністер арасында ауысу үшін түсініктемелерді қажет етеді. Драма элементі оқушыға оқу эксперимент жасауға мүмкіндік беретін әрекет деген қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Оқушы сөздерді әртүрлі тәсілдермен, әр түрлі мағынада айта алады. Сөйлеушіге сюжеттік бұрмаларға өз қатынасын эмоционалды түрде білдіруге, сонымен қатар оның кейіпкерлермен қарым-қатынасын бағалауға мүмкіндік беріледі. Білім алушылардың «Оқырман театрына» қатысуы сауатты оқуды арттыруға көмектеседі, сөздік қорын байытады, мәтінді түсінуді жақсартады, диалогтік түсіндіру және пьесаны әдеби форма ретінде қабылдау мүмкіндіктерін арттырады.

«Мен жазушымын». Мақсаты: бастауыш және орта мектеп жасындағы оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту, оқушылардың кітапқа эмоционалдық-құндылық қатынасын арттыру, жанрлық ерекшеліктерді

түсіну, оқырман дербестігі мен оқырманның ой-өрісін кеңейту, шешендік өнерге үйрету. Оқушыларға өз ойларын көрсететін ертегі немесе әңгіме жазып, жұмыстарын қызықты әрі әсерлі етіп ұйымдастыру ұсынылады. Дайын болғаннан кейін студенттер өз жұмыстарын аудиторияға ұсынады, содан кейін тыңдаушылар бір-бірінің шығармаларындағы ұнаған жерлерімен бөліседі. Іс-шарадан кейін қатысушылардың жұмыстарынан «үй» кітапханасын ұйымдастыруға болады.

КІТАП ПЕН ОҚУДЫ НАСИХАТТАУДЫҢ КӨРНЕКІ ӘДІСТЕРІ

Кітапхана квилті– жеке бөлшек-құрақтардан құралған ақпарат стенді. Кітапхана квилттерінің үлгі тақырыбы - «Адамдар оқудан қол үзгенде, ойлаудан да қол үзеді (Дени Дидро)», «Сенің кәсібің туралы көркем әдебиет», «Оқуға құштар адам – табысты адам».

Стендіде стендінің тақырыбына сәйкес келетін ақпарат ұсынылады. Бір ай бойына білім алушылардың арасында стендінің тақырыбы туралы сауалнама жүргізіледі. Оқырмандардың жауаптары бар стикерлер мен кітапханашы ұсынатын ақпарат стендіндегі негізгі нақышын құрайды.

Кітапханада және ғимараттың фойесінде немесе білім беру ұйымының аумағында «Оқып шықтың ба, басқаға бер», «Кітап достарын іздейді» тақырыптарына **буккроссинг** аймақтарын ұйымдастыруды ұсынамыз. Буккроссинг барлық ниет білдіргендерге бір немесе бірнеше кітапты тегін пайдалануға алуға немесе өз еркімен кез келген басқа кітаптарға «айырбастауға» мүмкіндік беру мақсатында кітап сөрелерін, кітаптарды сақтау шкафтарын білдіреді.

Виртуалдық кітап көрмесі- бұл кітапхана қорынан арнайы іріктеп алынған және жүйеленген басылымдардың, сондай-ақ пайдаланушыларға ұсынылатын жалпыға қолжетімді электрондық ресурстардың виртуалдық бейнелерінің веб-технологиялары құралдарының көмегімен Интернет желісіндегі жария көрсетілім. Көрме ұсынылған басылымдардың виртуалдық таныстырылымын білдіреді, олардың мазмұнын ашып көрсетеді.

Кітапхана сайттарында орналасқан виртуалдық кітап көрмелерінің қосымша мүмкіндіктері мен артықшылықтары бар: компьютерлік технологиялар виртуалдық көрмені жанды әрі серпінді етеді; Интернет көрмемен қашықтан танысуға мүмкіндік береді; көрмеде көп кітаптар ұсынуға болады; олар кітапхана сайтына назар аудартып, Интернет пайдаланушылардың шексіз санына кітапхана қызметтерін пайдалануға мүмкіндік береді; кітапханаға жаңа пайдаланушыларды тартуға жәрдемдеседі.

«Кітаптан жұлдыз ағызған», «Әдеби кейіпкерлермен бірге саяхаттаймыз», «Оқыңдар, балақайлар!», «Оқыңдар, қыздар!», «Олар бойынша көркем фильмдер түсірілген кітаптар», «Жазушылардың рецепттері бойынша дайындаймыз» тақырыптарында виртуалдық кітап көрмелерін ұйымдастыруды ұсынамыз.

Интерактивтік көрме оқырман мен кітапханашының арасында кері

байланысты қамтамасыз етуі және көрмеге келушілердің арасында жанды қарым-қатынас ұйымдастыруы, оларды қойылған мәселені талқылауға шақыруы тиіс. Сауатты, ашық, бірегей көрме оқырманның назарын аударуға, тек нақты кітаптарды ғана емес, кітапхананы да жарнамалауға жәрдемдеседі. Интерактивтік кітапхана көрмелерінің мынадай түрлерін ұсынуға болады: *ойын көрмелері; диалогтық көрмелер; оқырмандардың қатысуымен дайындалған көрмелер; зерттеу көрмелері.*

Ойын көрмелері. Бұл көрмелердің айрықша ерекшелігі танымдық-ойындық сәтінің болуында. Оқырманға тек ұсынылған құжаттармен танысу ғана емес, сондай-ақ кейбір тапсырмаларды орындау ұсынылады. Ойын көрмелердің түрлері - көрме-викторина; көрме-кроссворд; көрме-чайнворд; көрме-жұмбақ; көрме-арандату; көрме-конкурс.

Диалогтық көрмелер— олардың ерекшелігі кітапханашы мен оқырманның, сондай-ақ оқырмандардың арасында пікір алмасу үшін жағдай туғызуында. Мұндай көрмелер олардың барысында оқырмандар мәлім етілген проблемаларды талқылай алатын іс-шаралармен қабат жүргізіледі. Әдетте, олардың тақырыбы пікір таластыру сипатына ие болады. Бұл көрмеде оқырмандар берілген тақырыпқа өз пікірін білдіру үшін парақтар, дәптерлер, жабық жәшіктер қойылуы мүмкін. Диалогтық көрмелер үшін материалдар іріктеу қарастырылатын тақырып бойынша түрлі көзқарастарды білдіруі және келушіні ойлануға және түйсінуге жетелеуі мүмкін. Диалогтық көрмелерді өткізгенде кітапханалар мынадай нұсқаларды пайдаланады: көрме-ой толғам; көрме-сақтандыру; «сұрақ-жауап» көрмесі; көрме-пікір; көрме-талқылау; көрме-сөзжарыс; көрме-пікірталас; көрме-айтыс.

Оқырмандардың қатысуымен дайындалған көрмелер. Мұндай көрмелердің ерекшелігі оқырмандарға көрменің тақырыбын немесе оған қойылатын жәдігерлерді таңдау мүмкіндігі берілетінінде. Мұндай көрмелердің мынадай түрлерін бөліп көрсетуге болады: оқырманның сүйікті кітаптарының көрмесі; көрме-бенефис; көрме-көңіл күй; көрме-жағдай; оқырман безендірген көрме; оқырман толықтырған көрме. «Қалай жақсы оқуға болады», «Көптеген қызық кітаптарды қалай жылдам оқуға болады», «Оқырман болу деген нені білдіреді?», «Қазір қандай кітап оқыған сәнді?» тақырыптарында көрмелер ұйымдастыруды ұсынамыз.

Көрме-зерттеу. Көрменің бұл түрі оқырман қызығушылықтарын зерделеудің нәтижелерін көрнекі түрде ұсынуға мүмкіндік береді. Мұндай көрме жаңа мәліметтердің түсуіне қарай толықтырылуы және жаңартылуы мүмкін. Зерделеудің нәтижелерін жедел әрі көрнекі ұсыну оқырмандарда қызығушылық туғызады. Мәселен, «Мен ұнатқан кітаптар» тақырыбында интерактивтік кітап көрмесін ұйымдастыруды ұсынамыз. Көрмеге мына: «Менің сүйікті жазушыларым», «Мен ұнатқан проза», «Мен ұнатқан поэзия», «Мен ұнатқан жанрлар», «Мен ұнатқан персонаждар» бөлімдерінде көп оқырмандар дауысын алған туындылар ұсынылады.

Әдеби печакуча (әжік-күжік)— бұл таныстырылымдардың жаңа пішімі. Жапонның «печакуча» сөзі бос әңгіме дегенді білдіреді. Әдеби печакуча

куча дәстүрлі пішімде өтеді: қатысушылар баяндамалар дайындап, оларды 20 слайдтан тұратын көркем таныстырылымдармен толықтырады. Бір слайдтың және оның түсініктемесін көрсету уақыты — бар болғаны 20 секунд, жиынтығында әр қатысушының өнері әрі кеткенде 6 минут 40 секундқа созылады. Әр әңгімеден кейін тыңдаушылар өзінің пікірімен бөлісе немесе сұрақ қоя алады. Әдетте мұндай іс-шарада 8-ден 12-ге дейін баяндама жасалады. Көрермен дауыс беруі қорытындылары бойынша үздік спикер-баяндамашы анықталады. Сөйленетін сөздер әрі қарай экрандаудың әдеби мәтіндер авторларының ойына сәйкестік сапасы талқыланатын «Әдебиет және оның төңірегіндегінің бәрі», «Ақпарат әлеміндегі кітаптың рөлі», «Әдеби шығармаларды экрандау» тақырыптарында болуы мүмкін.

КІТАПТАР МЕН ОҚУДЫ НАСИХАТТАУДЫҢ БАСҚА ТҮРЛЕРІ

«Кітапханашы – демек креативті» тақырыбындағы кітапханадағы өзін-өзі басқару күні. Аталған іс-шараның мақсаты – кітапханашының кәсібін насихаттау. Бұл тәсілді 22 қазанда, кітапханашылардың республикалық кәсіби мерекесі күні өткізуді ұсынамыз.

Жұмыс күні ішінде білім алушы – волонтерлер кітапханашыларды толықтай алмастырады. Олар кітапхана қызметкерлерінің бақылауымен өз бетінше формулярларды толтырады; оқырмандардың талаптары бойынша кітаптарды табады; оқырмандарға қызмет көрсетеді, кітаптарды орналастыру қағидаларын біледі, «Пікірлер дәптерінде» өз пікірін білдіреді. Білім алушыларда қандай да бір жарнама науқанын ұйымдастыруға қатыса алады. Соңында білім алушы-волонтерлер оқырмандардың өзін-өзі басқару күнін дайындауға және өткізуге белсене қатысқаны үшін алғыс хаттар алады.

«Біз – оқуға құштар ұрпақпыз» волонтерлік қозғалысын тұрақты негізде ұйымдастыруды ұсынамыз. Оның қатысушылары оқуды және кітапхананы насихаттау жөніндегі іс-шараларды ұйымдастыруға байланысты кітапханалық іс-шараларға белсенді түрде қатысады.

Кітап дефилесі – қатысушылардың әдеби кейіпкерледің ашық, жарасымды киімдерімен сахнада, подиумда салтанатты жүрісі. Кітап дефилесі үшін модельдер көркем әдебиеттің сюжеттері мен образдарының әсерімен таңдап алынады және нақты жазушының шығармашылығын не болмаса нақты әдеби шығарманы ашып көрсетеді. Кітап мұқабасының дефилесі де болуы мүмкін.

Отбасылық оқулар. Іс-шараның мақсаты – оқушыларға маңызды адамгершілік негіздерін анықтау арқылы ұрпақтар сабақтастығын тәрбиелеудің тиімді құралы ретінде оқудың құндылығын сезінуге көмектесу. Оқушылар отбасы мүшелерімен бірге өздері таңдаған кітапты оқып, мазмұнын талқылайды.

Отбасылық оқу ата-аналар мен балаларды жақындастырады, рухани қарым-қатынас минуттарын мазмұнды ынталандырады және толтырады, сонымен қатар оқушыларды жүйелі оқуға баулу үшін ата-аналармен жұмысты белсендіреді. Орташа алғанда, отбасында кітап оқу кезеңі бір айға созылады.

Отбасылық оқу мүшелері өздеріне орындау жоспарын жасайды: сол немесе басқа оқиға желісін, шығарманың бейнесін қамту тапсырмасын таратады.

Кітап талқылаулары аудиторияға сұхбат түрінде ұсынылуы мүмкін, оны бейнетаспаға түсіруге болады немесе диалог түрінде аудиторияда отбасы мүшелерімен бірге отырып талқылауды талап етеді. Ата-аналардың белсенді қатысуы жеткілікті болса, пікір алмасу үшін бірнеше отбасының жиналысын ұйымдастыруға болады. Бұл іс-шараның тәрбиелік мәні өте зор.

«Менің үйімдегі кітап», «Менің үй кітапханамнан алынған кітаптар», «Біздің үйдің кітапханасы», «Ең көп кітап оқитын отбасы», «Отбасылық кітап оқу – тамаша дәстүр», «Отбасы және кітап», «Отбасында бірге оқу» атты тақырыптарда конкурстар өткізуді ұсынамыз.

Сондай-ақ, «Ата-анамның сүйікті кітабы», «Менің отбасым оқиды», «Бізді кітап біріктірді», «Қазіргі отбасылық кітап оқу дәстүрлері», «Барлығымыз бірге оқимыз» тақырыптарында отбасылық жобалар фестивалін өткізуді ұсынамыз. Жобалардың мақсаты: отбасыларды кітап оқуға тарту үшін білім беру және білім берудің желілік платформасын құру, отбасында кітап оқу мәдениетін қалыптастыру.

Оқырмандар алдында кітапханалардың тартымдылығын арттыру үшін кітапхананы пайдаланушылардың ортақ мүдделеріне негізделген **клубтар, студиялар, үйірмелер мен бірлестіктер** құра алады (мысалы, әдебиет, өнер, өлкетану саласында). Олар оқырмандардың өздерінің немесе кітапханашылардың бастамасымен жасалады. Үйірмеге, студияға, бірлестікке оқырман да, кітапханашы да жетекшілік ете алады. Оның мүшелері ерікті болады, олар бейресми қарым-қатынас атмосферасын, еркін қарым-қатынасты орнатады. Клубтарды, студияларды, үйірмелерді, бірлестіктерді құру кезінде олардың жарғылары, ережелері, ұраны және эмблемалары әзірленеді. Үйірмелер, студиялар, үйірмелер, бірлестіктер шеңберінде іс-шаралар: шолулар, көрмелер, әдеби кештер, викториналар және т.б. Мұндай клубтарды, студияларды, үйірмелерді, бірлестіктерді құру дүниетанымның, толеранттылықтың - басқа адамдардың пікіріне құрметпен қараудың, логикалық ойлау және дәлелдеу қабілетінің қалыптасуына белсенді әсер етуге мүмкіндік береді.

«Кітап достары», «Поэзия әуесқойлары» клубтарын, «Жас қалам» әдеби үйірмелерін, «Өлең мектебі-студиясы», «Жас журналистер мектебін» құруды ұсынамыз, олардың мүшелері талантты, өлең жазатын, ақын-жазушы, мектеп оқушылары бола алады. Бұл іс-шараларда білім алушылар өз ойларымен және өз бастамаларымен бөлісе алады.